Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-нэй гарана | № 23 (15646) | 1981 оной январиин 28, среда | Сэн 2 мүнгэн.

АРАД ЗОНОЙ ЭЛҮҮР ЭНХЭ ГҮРЭНЭЙ АНХАРАЛДА

Манай орондо улад зоной бэеын элүүр, энхэ тэнигээ байдал — гүрэнэй эгээн үнэтэй баялиг гэжэ тоологдодог. Ниигэмэй парти ба Совет правительствын зүгһөө энэ шухала асуудалда саг үргэлжэ анхарал хандуулагдажа байдаг. Манай ашаар совет хүнүүдэй элүүрые сахин хамгаалха түхэлэй байгуулалта ажаллагануудай түйлагдаа, мэргэжэлтэй ба түлөөһэгүй медицинскэ туһаламжа абаха бүхы арга боломжонууд байгуулагдаа. Мүнөө үедэ манай орондо 24 мянган больница ба амбулаторно-поликлиникын 35 мянган эмхи зургаануудта арад зонод медицинскэ туһаламжа үзүүлнэ. Тиихэдэ элүүрые хамгаалгын эмхи зургаануудта дүн хамта 6 миллион гаран хүн хүдэлнэ. Тэдэнэй хүсөөр урдань таранги байһан элдэб халдабарта үбшэнүүд усадхагдаа, олонинтэ зоной бэе махабад һайжаржа, наһа наһа эдлэнэ. Энэ ехэ түйлалта сашаада бүри бэхижүүлэгдэжэ, улам үргэжэхэ лабтай. Юуб гэхэдэ, социалиста зорилгонуудай дунда элүүрые хамгаалгын асуудал хүсэд хэмжээгээр ханагдаха ёһотой гэжэ партиин XXV съезд дээрэ нүхэр Л. И. Брежнев хэлээ һэн.

Мүнөө бүгэдэ арадай зүбшөөн хэлсэлгэдэ табигдаад байгаа «1981—1985 оноудта, мүн 1990 он хүрэтэрхи үедэ СССР-эй экономическа ба социальна хүгжэлтын гол шэглэлнүүд» тухай КПСС-эй ЦК-гай проект соошье ажалшадай элүүрые хамгаалха хэрэг хүгжөөхэ тухай ходо оролдолго гаргаха байха хэрэгтэй гэжэ тэмдэглэгдэнэ. Гол түлэб лэ бүхы эмнэлгэдэ эрдэм ухаанай түйлалтануудые түргөөр нэбтэрүүлхэ, түрүү оноһон арганууды эмшэлэлгэ-һэргылэмжын хүдэлмэридэ үргэнөөр хэрэглэхэ хэмжээнүүдые абаха гэшэ шухала тоологдоно. Энээнтэй хамта медицинскэ промышленностиин продукци бүтээл гаргалгые 1,4 дахин шахуу ехэ болгохо, больницын оронуудай тооё 8—10 процентээр олошоруулха ехэ мэтэ зорилгонууд табигдаба.

Энэ талаар хаража үзэхэдэ, манайшье республика дотор бага бэшэ юумэн хэгдээ. Элүүрые хамгаалгын материально-техническэ үндэһэ һуури бэхижүүлэгдээд, эрдэм-шэнжэлгын хүдэлмэри хүгжөө, элдэб хүндэ үбшэнһөө эдэгрүүлгын хэрэг һайжаржа байна. Жэшээнь, гансахан арбадахи табан жэлэй түрүүшэдэ больницануудай, поликлиникануудай ба амбулаториинуудай тоо олошороо, орёо оньһон шэнэ түхеэрэлгэнүүд шадамар бэрхээр хэрэглэгдэхэ арга бии болоо.

Үнгэрһэн жэлнүүдтэ, тодорхойлходо, арбадахи табан жэлэй түрүүшэ медицинскэ кадрнуудые бэлдэхэ, мэргэжэл дээшэлүүлхэ талаар ашагтай хэрэгүүд ябуулагдаа. Мүнөө республика дотор 2600 шахуу гаран, тэрэ тоодо клиническэ ординатура дүүргэһэн 200 гаран врач, 20 гаран медицинэ эрдэмэй кандидат ажаллажа байдаг. РСФСР-эй ба Буряадай гавьяата врач гэһэн нэрэ зэргэтэй 180 гаран, «СССР-эй Элүүрые хамгаалгын отличник» гэһэн тэмдэгтэй 300 шахуу хүн тоологдоно. Арад зоной элүүрые хамгаалгын талаар гаргаһан габьяагай түлөө олон хүнүүд СССР-эй орден болон медальнуудаар шагнагданхай. Тиихэдэ медицинскэ 3 училищи энэ үе соо 3000 үлүүтэй тусхай дунда һургуулитай мэргэжэлтэдые бэлдэжэ гаргаа. Тэдэнэй хүсөөр хүдөөгэй ажалшадай дунда үбшэлхэ ушар эрид хорожо байнхай. Энээнтэй хамта саг зуураар үбшэлөөд, ажалһаа һаатадаг хүнүүдэйшье тоо үсөөрөө, эмшэлэлгэ-һэргылэмжын хэмжээн үргэдхэгдөө. Загарайн, Захааминай, Сэлэнгын, Хяагтын, Хориин районуудта энэ хүдэлмэри илангаяа ашатай үрэ ехэтэйгээр ябуулагдана. Мүн Байгал-Амарай түмэр замай, Гусиноозёрско ГРЭС-эй барилгашадые хангалга һайжаржа, үйлэдбэри дээрэ усалталга хороо.

Гэбэшье республикын хүн зонине медицинскэ талаар хангалгада дутуу дунданууд, хүсэд шиидхэгдээгүй олон асуудалнууд бии байһаар. Ахын, Яруунын, Түнхэнэй болон бусад районуудта эмнэлгын эмхи зургаануудай материально-техническэ үндэһэ үргэдхэхэ ба һайжаруулха асуудалда горитой анхарал хандуулагданагүй, тэндэхи зарим больница ба поликлиникэнүүдтэ хангалгын культура һула. Санитарно-гэгээрэлэй хүдэлмэри һанаһанда хүрэнэгүй. Бэшүүрэй, Баунтын районуудай, мүн Улаан-Үдэ хотын эмнэлгын зарим эмхи зургаануудта үбшэн хүнүүдые гүнзэгыгөөр үзэхэ хэрэг үшөө һулаар эмхидхэгдэнэй, түрэхэ эхэнэрнүүд болон нарай үхибүүдтэ тусхай туһаламжа хүсэд һайнаар үзүүлэгдэнэгүй. Харин Элүүрые хамгаалгын министерствын зүгһөө хүдөөгэй больницанууд ба поликлиникэнүүдтэ хүргэгдэдэг эмхидхэлэй, методическа туһаламжын хэмжээн мүнөө сагай эрилтэнүүдтэ гүйсэд харюусанагүй. Тэрэшэлэн медицинскэ кадрнуудые зүбөөр хубаарилан табиха, ажаллажа эхилһэн газартань һууришуулха асуудалнууд мүртэй һайнаар шиидхэгдэнэгүй, эсэстэнь залуу мэргэжэлтэдэй ажалһаа гаража ошохо ушар олон байһан зандаа.

Тиимэһээ нютагуудтахи партийна, советскэ органууд эдэ бүхы асуудалнуудые анхаржа, нэн түрүүн, эмнэлгын эмхи зургаануудай материально-техническэ үндэһые һайжаруулха, элүүрые хамгаалгын байра байдал үргэдхэхэ, тэдэнэй шэнэдхэхэ талаар хэмжээ ябуулгануудые түргөөр хараалжа бэелүүлхэ зэргэтэй. Медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй дунда, эмнэлгын эмхи зургаануудай коллективүүд соо ябуулагдадаг хүмүүжүүлгын, ниитэ-политическэ хүдэлмэри онобшотой болгохо гээшэ мүн лэ шухала дээрэ тоологдохо ёһотой.

Мүнөө малай үбэлжэлгын эгээл харюусалгатай үе ябажа байна. Энээнине хүсэд мэдэрһэн, нэрлэбэл, Захааминай районой эмшэд холын фермэ, отарануудай малшадые, халуун анхаралаар хүреэлжэ, саг үргэлжэ бэеынь элүүрые шалгажа, туһаламжа хүргэжэ байдаг. Иимэ һайн һайхан жэшээ баримтанууд бусадшье нютагуудта бии.

Совет хүнүүдэй элүүрые хамгаалха эрхэ манай Үндэһэн Хууляар баталагданхай. Энэ эрхэ яажа хангагданаб гэхэдэ, элүүрые хамгаалха гүрэнэй эмхи зургаанууд түлөөһэгүй һайн медицинскэ туһаламжа үзүүлдэг, ажалай үедэ усалталгаһаа һэргылэлгэ, үйлэдбэриин ариг сэбэрые сахилга хүгжөөн нарижуулагдадаг, эрхэтэдэй бэеэ арьалха, һайжаруулха эмхи зургаанууд олошоруулагдадаг гэхэшэлэн бусад шухала хэрэгүүд бэелүүлэгдэхэ байна. Ушар иимэһээ эдэ бүхы эрилтэнүүдые хангахын тула бүхы эрдэм мэргэжэлээ, бэлиг шадабаряа зорюулха гээшэ бүхы медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй арюун нангин уялга, эрхэ хүндын хэрэг болоно.

КПСС-эй XXVI съездые угтуулан

УЛААН-ҮДЫН ШЭЛЭЙ ЗАВОДОЙ КОЛЛЕКТИВЭЙ 1981 ОНОЙ

СОЦИАЛИС УЯЛГАНУУД

Эхилжэ байһан шэнэ арбан жэл, мүн түсэбтэ арбан нэгэдэхи табан жэл хадаа коммунизмын материально-техническэ баазые байгуулха, ниитын харилсаа холбоое хүгжөөхэ, шэнэ хүниие хүмүүжүүлхэ талаар манай ажабайдалда үшөө нэгэ шэнэ алхам боложо орохо. Энэ хугасаа соо ниитын бүхы үйлэдбэриин ашаг үрые һайжаруулһанай, хүдэлмэриин бүтээсэ ба совет хүнүүдэй ажалай болон политическэ эдэбхи үүсхэлые дээшэлүүлһэнэй ашаар арадай ажабайдал материальна ба соёл болборолой талаар һайжаруулагдаха, хүнэй али бүхы талаараа хүгжэхэ эркэ байдал тогтоогдохо байна.

Эдэ гүн ехэ зорилгонуудые хараадаа абан, арбан нэгэдэхи табан жэлэй түрүүшын жэлдэ — 1981 ондо заводой коллектив иимэ социалис уялгануудые абана:

Продукци худалдаха жэлэйнгээ түсэб 1981 оной декабриин 30-да дүүргэжэ, түсэбһөө гадуур 80,0 мянган түхэригэй продукци худалдаха.

Түсэбһөө гадуур 20,0 мянган дүрбэлжэн метр сонхын шэл, 100,0 мянган шэл амһарта (0,5 литр багтаамжатай) бүтээхэ. Тэрэ тоодо 5 мянган дүрбэлжэн метр сонхын шэл КПСС-эй XXVI съездын нээгдэхэ үдэр болотор үйлэдбэрилэн гаргаха.

Түсэбһөө гадуур 75 мянган түхэригэй сэбэр олзо абаха,

Ажалай бүтээсые түсэбөөр хараалагдаһанһаа 0,5 процентээр дээшэлүүлхэ.

Үйлэдбэридэ сэхэ хабаагүй гаргашануудые, нёдондо жэлэйхидэ орходоо, 10 процентээр хороохо.

Мүнөө хүдэлжэ байһан 18 оньһон түхеэрэлгэнүүдээ шэнэлэн һэльбэһэнэй ашаар 11,5 мянган түхэригэй экономическа ашаг олзо абаха.

Үйлэдбэриингөө ашаг үрые дээшэлүүлхын тула 188,5 мянган түхэригэй хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхэ гэбэл:

— ехэ халуу даадаг материалнуудые хэрэглэн нэгэдэхи ванна-пеэшэн һэльбэн шэнэлхэ;

— гурбан машинануудта шэл отололгын оньһожоруулагдамал столнуудые тодхохо;

— ВВС-1 машинануудай дээдэ талмайнуудта шэл отолон зөөхэ ажалые оньһожоруулха;

— дэбдидэг мозаична плиткэнүүдые гаргадаг болохо;

— 60 мянган түхэригэй экономическа ашаг олзо абахаар уралан нарижуулгын дурадхалнуудые үйлэдбэридөө нэбтэрүүлхэ;

— ажалаа научна гуримаар эрхилхэ талаар 15 мянган түхэригэй хэмжээнүүдые бэелүүлхэ.

Электрын элшэ хүсэ ба дулаа гамтайгаар ашаглаһанай ашаар 0,1 процент гэхэ гү, али 150 тонно түлишэ, 0,3 процент гэхэ гү, али 100 мянган киловатт-час электрын элшэ хүсэ алмаха.

Заводой бүхы хүдэлмэришэдые хубиин зохёохы ажалай жэлэй түсэбөөр хүдэлгэдэг болгохо.

Инженерно-техническэ 100 хүдэлмэрилэгшэдые хубиин зохёохы ажалай түсэбөөр хүдэлдэг болгожо, 80 мянган түхэригэй экономическа ашаг олзо туйлаха.

870 хүдэлмэришэд болон 75 инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй мэргэжэл дээшэлүүлхэ.

Өөһэдынгөө хүсөөр барилга-заһабарилгын хүдэлмэри хэхэ гэбэл;

— гурбадахи кварталда автомашинануудые угааха сэбэрлэлгын түхеэрэлгэ ашаглалгада үгэхэ;

— дүрбэдэхи кварталда заводой котельныи заһабарилгын хүдэлмэриие дүүргэжэ, часай 10 тонно халуун уурал үгэхэ нэмэлтэ хүсэнүүдые ашаглалгада оруулха;

—дүрбэдэхи кварталда 80 квартиратай байрын гэр ашаглалгада үгэжэ, капитальна һомололгые 10 процентээр үлүүлхэ;

—гурбадахи кварталда 35— 6 киловатт хүсэтэй трансформаторна подстанци ашаглалгада үгэхэ;

—дүрбэдэхи кварталда өөһэдынгөө посёлогто 6—0,4 киловатт хүсэтэй электроподстанци бариха;

—хоёрдохи кварталда, шэл отолонбагсалалгын цехтэхи электрокарнуудай байра заһабарижа дүүргэхэ;

хүдөө ажахыда 45 мянган түхэригэй шефскэ туһаламжын хүдэлмэри хэхэ, тэрэ тоодо 35 мянган түхэригэй кошара бариха.

Коллективэй гэшүүн бүхэн заводойнгоо газаахиие ба посёлогоо болбосон түхэлтэй болгохо талаар хоёр-хоёр үдэр хүдэлхэ.

Заводой газаа ба посёлок соогоо хоёрдохи, гурбадахи кварталда 300 дүрбэлжэн метр талмай асфальтаар хушаха.

Заводой хүдэлмэришэдтэ 5 тонно эртын овощ, 10 тонно мяха худалдаха.

Эдэ социалис уялганууд заводой коллективэй хамтын суглаан дээрэ зүбшэгдэн хэлсэгдэжэ, баталагдаба.

Василий Александрович Иванов—6-дахи разрядай электро-гагнууршан. Тэрэ «Татарский ключ» гэжэ карьероуправлениин механическа цехтэ арба гаран жэлдэ хүдэлжэ байна. Загарайн районой «Эрхим электро-гагнууршан» гэжэ нэрэ зэргэтэй Василий Александрович халаанайнгаа нормо 140—150 процентээр дүүргэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Загарайн районой суута электро-гагнууршан В. А. Иванов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ТҮГЭС БЭЛЭН

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй түрүүшын жэлдэ манай колховой 18 отарын хонишод зуун эхэ хонин бүриһөө дунда зэргээр 90-һээ үсөөн бэшэ хурьга абаха, түлжүүлхэ зорилго урдаа табинхай.

Энэ харюусалгатай уялгаяа амжалтатайгаар бэелүүлхын тула хонишоднай түл абалгадаа бэлдэхэ хүдэлмэреэ дүүргэбэ. Хонидой, хурьгадай байрануудта хаалта хаамагууд, хобоо хобтонууд, хохир гэхэ мэтэ хүсэд бэлдэгдэнхэй, хурьга абалсаха хүнүүд тодорхойлогдонхой. Мүн энэ шахардуу сагта хэрэгтэй болохо түлөө залһан, эм дом, элдэб зэмсэгүүд бүхыдөө хүсэлдүүлэгдээ.

Үбэлжэлгын хүшэр хүндэ үедэ эхэ хонидоо зүбөөр эдеэлүүлхэ, тэжээлээ гамтайгаар гаргашалха, үрилтэдэ оруулхагүй гэжэ хонишон бүхэн оролдоно. Мүнөө үедэ адуулхынгаа хажуугаар эхэ хонин бүридэ үбһэ, һолоомонһоо гадна 400 грамм талха тараанай зүйл үгэнэбди. Хонид бүлеэн уһаар хангагданхай. Эхэ хонидоймнай тамир һайн.

Н. БАНЗАРАКЦАЕВ,
Зэдын районой «Коммунизм» колхозой хонинной цехые даагша.

АШААНАЙ ОНГОСО ЗАЛГАЛДАН ХОЛБОЛДОБО

ТАСС-ай МЭДЭЭСЭЛ

«Прогресс-12» гэжэ ашаанай транспортна автомат онгосо гурбан жэлһээ үлүү саг соо замбуулинай дайдада ниидэжэ ябаһан «Салют-6» гэжэ замбуулинай научна станцитай 1981 оной январиин 26-да Москвагай сагаар 18 час 56 минутада залгалдан холболдобо.

Ниидэлгэ залан хүтэлхэ түбһөө, мүн онгосо дээрэхи автомат түхеэрэлгэнүүдэй туһаламжаар замбуулинай аппарадууд бэе бэедээ өйртон дүтэлһэн байгаа.

Газар дээрэхи жолоодон хүтэлбэрилдэг комплексын түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүд, Советскэ Союзай газар дайда дээрэ байрладаг хэмжэлгын пунктнууд, СССР-эй Научануудай академиин дэлхэйн океан далай соогуур тамаржа ябадаг эрдэм-шэнжэлгын суднанууд «Прогресс-12» гэжэ онгосын «Салют-6» станцитай залгалдан холболдолгые найдамтайгаар хангаа.

«Прогресс-12» гэжэ онгосо агрегатна таһалгын талаһаа станцида холбогдоо. Двигателиин нэгэдэмэл түхеэрэлгэдэ шухала хэрэгтэй түлишэ, мүн «Салют-6» гэжэ станциин саашанхи ниидэлгые хангаха материалнууд абаашагдаба.

Телеметрическэ мэдээсэлэй баримтануудай ёһоор, «Салют-6» гэжэ станциин, «Прогресс-12» гэжэ ашаанай онгосын түхеэрэлгэнүүд һайнаар хүдэлнэ.

ШЭНЭ ЗОРИЛГОНУУД ХАРААЛАГДАБА

ДУШАНБЕ. (ТАСС). Республикын экономическа хүсэнэй ургалта арадай ажахые хүгжөөхэ шэнэ зорилгонуудые хараалха арга олгоно гэжэ Таджикистанай Компартиин XIX съезд дээрэ тэмдэглэгдээ.

Удаадахи табан жэлдэ республика дотор үнгэтэ металлурги, химическэ промышленность, машина бүтээлгэ хурдан түргэнөөр хүгжөөгдэхэ байна. Электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгые дээшэлүүлгэдэ онсо анхарал хандуулагдаба. Хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилэн гаргалга дээшэлүүлэгдэхэ юм.

Экономико болон социальна хүгжэлтын партийна хүтэлбэрилгые дээшэлүүлгэдэ, олонниитэтэй холбоо барисааень бэхижүүлгэдэ съезд дээрэ ехэ анхарал хандуулагдаа.

Партиин XXVI съезд дээрэ харагдаха КПСС-эй ЦК-гай проектээр хараалагдаһан арбан нэгэдэхи табан жэлэй зорилгонуудые дүүргэлгэ ажалшадай политическэ болон ажалай ехэ дэбжэлтын оршон байдалда бэелүүлэгдэжэ байна гэжэ тэмдэглэгдээ.

Таджикистанай Компартиин ЦК-гай пленум боложо, эмхидхэлэй асуудалнуудые хаража үзэбэ. Д. Расулов Центральна Комитедэй нэгэдэхи секретаряар һунгагдаһан байна.

ХАБАРАЙ ТАРИЛГАДА БЭЛЭДХЭЛ

ТҮЛЭГ ДУНДАА

Январь һарын янгинама хүйтэн жабар үдэр бүри шангадажа байнхай. Хаа-хаанагүй нэмжыһэн тараанай поли, үргэн нуга сабшалан хүбэн сагаан хүнжэлөөр хушагданхай, амаран нойрсоно. Үбэлэй хүйтэн эдэ үдэрнүүдтэ газар тариалангаймнай эээд дулаахан гэртээ һанаа амархан, хабарай игаабари үдэрнүүдые хүлеэжэ һуудаг заншалгүй хамнай даа. Харин эгээл энэ сагта бүхы хүсэеэ элсүүлэн, бии байһан арга боломжонуудаа хүсэдөөр хэрэглэн, шэнэ жэлэйнгээ баян ургаса да бэлдэдэг ха юм.

Хонхолын «Искра» колхозой хүдөө ажахын техникэ заһабарилдаг мастерской соо мүнөө хүн зон олон. Тэндэ ажахын диилэнхи механизаторнууд сугларанхай, трактор, комбайн, сеялкэ, плуг болон бусад техникээ ерэхэ хабарай тарилгада түлэг дундаа бэлдэжэ байнхай.

— Хэхэ хүдэлмэримнай хэзээ хэзээнэйхиһээ ехэл ааб даа, — гээд колхозой ахамад инженер Николай Иванович Никулин хөөрөөгөө эхилнэ. — Даб дээрээ элдэб маркын 32 трактор, 29 сеялкэ, 22 плуг, 6 культиватор болон таряа хуряадаг 8 комбайн заһабарилагдаад байна гээшэ. Үшөө тодорхойгоор хэлэхэ болоо һаа, энэмнай бүхы заһабарилагдаха техникымнай хахадһаа ехэнь болоно.

Бүри намар, һая ажалаа эхилээд байхадаа, өөһэдтөө бии байһан бүхы арга боломжонуудаа хаража, тооложо үзөөд, Хонхолын таряашад социалис уялгануудые абаһан юм. Тиихэдээ тэдэнэр сеялкэ, плуг болон бусад оньһон машинануудаа партиин XXVI съездын нээгдэхэ үдэр болотор, бүхы тракторнуудаа апрелиин 1, таряа хуряадаг комбайнуудаа июниин 14 болотор заһабарилжа дүүргэхэбди гэжэ шиидэһэн байна.

—Манай механизаторнууд зориһондоо хүрэхэ байха гэжэ найданаб. Техникээ һайн шанартайгаар хабарайнгаа тарилгада бэлдэжэ, энэ харюусалга ехэтэй хүдэлмэриеэ саг болзор соонь үнгэргэжэ, арбан нэгэдэхи табан жэлэй түрүүшын жэлэй баян ургасын үндэһэ һуури батаар табигдаха ёһотой, —гэжэ колхозой правлениин түрүүлэгшэ Алексей Потапович Мальцев хөөрөө һэн.

Тус ажахын техникэ заһабарилдаг мастерской хуушаранги юм. Тиимэшье һаа, яһала багтаамжатай дулаан, хэрэглэгдэдэг бүхы оньһожоруулгаар баяншье байна. Гадна цех бүхэндэнь үнинэй дүршэлтэй механизаторнууд, ёһотойл уран гартай, урагшаа һанаатай зон хүдэлмэрилдэг. Мүн колхозой инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд жэл бүри хуушан энэ МТМ соогоо заһабарилгын бүхы хүдэлмэри тон һайнаар эмхидхэжэ шададаг гээшэ.

— Арга боломжоёо хаража үзөөд, бидэ районой Госкомсельхозтехникын нэгэдэлтэй техникэ заһабарилха талаар хэлсээ баталаагүй һэмди. Юуб гэхэдэ, нэгэдэхеэр, тэндэ үнэтэйгөөр заһабарилга хэдэг. Хоёрдохёор, заһабарилгын шанар хэзээдэшье бирагүй, тулюур байдаг. Гурбадахяар, тэндэ заһабарилга унжагайрдаг, графигынь сахигдадаггүй, — гэжэ ахамад инженер Никулин хөөрөөгөө үргэлжэлүүлнэ.

Мэргэжэлтын хэлэһэн эдэ үгэнүүд зүбшье гээшэ ха. Энээн тушаа яһала олон жэшээ, баримтанууд хаа-хаанагүй бии байха.

Колхоздо тараан ажалай дүрбэн бригада бии. Тэдэниие хүн зондоо хүндэтэй, хүдэлмэреэ тон һайн мэдэхэ, шударгы бэрхэ эмхидхэлшэд хүтэлбэрилдэг юм. Жэшээнь, тараан ажалай нэгэдэхи бригадын бригадираар коммунист, Ленинэй болон Ажалай Улаан Тугай орденуудай кавалер Михаил Кузьмич Антонов ажаллана. Энэмнай элдин талынгаа ёһотойл эээн ааб даа. Даалгагдаһан бүхы газар тариалангаа, ударидадаг коллективээ,бүхы техникээ өөрынгөө табан хурганһаа үлүү мэдэхэ. Эгээл иимэ бригадирнууд Г. К. Тихонов, П. Я. Антонов болон Е. А. Митрофанов гэгшэд мүнөө ажахынгаа техникэ заһабарилгые эмхидхэжэ, ударидажа, бүтээсэтэйгээр, һайн шанартайгаар ажаллажа байна.

Бригада бүхэн амяраа ажалладаг заншалтай. Тракторист гү, али комбайнер даалгагдаһан машинаяа хажуудаа хоёр-гурбан хүниие абаад, өөрөө заһабарилдаг байха юм. Игэжэ ажаллахада хүдэлмэринь бүтэсэтэй, техникэнь тон һайнаар, эээн ёһоор заһагдана бшуу. Али сеялкэ, плуг бэлэдхэлгэ абаад харая. Эндэ баһал 2—3 хүн өөрынгөө бригадын машинануудые заһабарилна. Саашань хэлэхэдэ, бригадир бүхэн ажалда хабаадалсахаһаа гадна, складһаа бүхы хэрэгсэлнүүдые абадаг, цехүүдээр ябажа мүнөөдэр гү, али үглөө хэрэгтэй болохо юумэнүүдээ захидаг, нөөсэлдэг заншалтай.

— Техникэ заһабарилга манай ажахыда жэл бүри эгээл иимээр эмхидхэгдэдэг, ябуулагдадаг юм. Олохон запчасть, хэрэгсэлнүүд дуталдадаг ааб даа. Тэдэ би өөрөөшье, мүн МТМ-е эрхилэгшэ гү, али механигууд хүршэ ажахы, республика доторхи завод, предприятинуудаар ябажа бэдэрдэг, олодогбди. Ехэнхи техникээ бэлдээд байнабди. Мүнөө хүрэтэрөө районой Госкомсельхозтехника нэгэдэлэй складһаа нэгэшье подшипник абаагүйбди, —гээд ажахын ахамад инженер хөөрөөгөө дүүргээ һэн.

В. ШИРДАРМАЕВ.
Мухар-Шэбэрэй район.

Заһабарилга эмхитэй

Энэ жэлэйнгээ хабарай тарилгын хүдэлмэриие һайн шанартайгаар, түргэн болзорто үнгэргэхын тула Хяагтын совхозой механизаторнууд бүхы машина, техникээ эдэ үдэрнүүдтэ заһабарилжа, бэлэн болгожо байна. Ажахын заһабарилгын мастерскойдо хүдөө ажахын техникэ заһабарилха бригада бусадһаа эршэмтэйгээр ажаллана. Тодорхойлбол, Сергей Корытовай хүтэлбэрилдэг бригадын гэшүүд үдэр бүри нормоёо 115—120 процент дүүргэнэ. Һаяын байдалаар, эндэ 54 сеялкэ, 38 культиватор, 25 плуг заһабарилагдажа бэлэн болгогдоо. Заһабарилгада илангаяа слесарьнууд Валерий Казаков, Николай Стерлинов гэгшэд эрхимлэнэ.

Мүнөө тус совхоздо машина, техникэ заһабарилха хүдэлмэри түлэг дундаа үргэлжэлһөөр.

Е. СУРМАЧ.

НЭГЭШЬЕ ҮДЭР ЗОГСОНОГҮЙ...

Үбэлэй шанга хүйтэн соогууршье эндэ наг шэбхэ, торф, тараалан, сабшалан дээрэ зөөхэ хүдэлмэри зогсоогдоногүй.

«Сельхозхимия» нэгэдэлэй районой эмхиин механизаторнууд үнгэрэгшэ жэлэй ноябрь, декабрь һарануудта 60 гаран мянган тонно нютагай үтэгжүүлгэ харьяата ажахынуудайнгаа тараанай газарта зөөгөө. Илангаяа Твороговско болон Кабанскын шубуунай фабрикануудай, Байгалай туршалга-үйлэдбэриин ажахын полинууд дээрэ шэбхэ, шанаржуулагдаһан торф ехээр гаргагдаа.

Шэнэ жэлэй гараһанһаа хойшошье «Сельхозхимия» нэгэдэлэй отряд ажалайнгаа эршэ һуладханагүй. Наг шэбхэ, торф ашадаг экскаваторай машинист В. Н. Иванов даабаряа ходо 165—170 процент дүүргэнэ, үтэгжүүлгэ шэрэдэг трактористнар М. П. Баженов, А. П. Раменский, Н. В. Унагаев, самосвал автомашинын жолоошод В. И. Михайлов, В. Д. Глушков гэгшэд баһал нормоёо холо үлүүлнэ.

Ерэхэ намар үндэр баян ургаса абахын тула ажахынуудайнгаа тараалан, сабшалан дээрэ шадаал һаа, ехэ шэбхэ, торф гаргаха, энэ талаар түсэбөө холо үлүүлхэ гэжэ отрядай механизаторнууд оролдоно.

А. ХАЛТУЕВ.
Кабанскын район.

ГАЗАР ТАРЯАЛАНГАЙ ҮРЭЖЭЛ ҺАЙЖАРУУЛХА

«1981 ондо хабарай тарилгын хүдэлмэридэ бэлдэхэ, тэрэниие үнгэргэхэ нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» КПСС-эй ЦК-гай болон СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоол хабарай тарилгые агротехническэ үндэр хэмжээндэ үнгэргэхыень таряашадые уряална. КПСС-эй XXVI съездые нэрэтэй солотойгоор угтахын түлөө мүрысөө дэлгэрүүлжэ, ороной ажахынууд үндэр баян ургасын найдамтай үндэһэ һуури табина. ТАСС-ай корреспондентнүүд иигэжэ мэдээсэнэ:

БРЯНСК. Областиин таряашад нютагай үтэгжүүлгэнүүдые хээрэ гаргаха хүдэлмэреэ эршэмтэйгээр ябуулна. 4 миллион шахуу тонно үтэгжүүлгэ полинууд дээрэ гаргагдаа. Тэрэнь, нёдондо жэлэй энэ үеынхитэй сасуулбал, 700 мянган тонноор ехэ болоно. Мүнөө область дотор газарай үрэжэл һайжаруулгын 450 отряд хүдэлнэ. Түсэбөөр хараалагдаһан үтэгжүүлгэнүүдэй дүрбэнэй гурбан хубиие хээрэ гаргаһан Севскэ районой механизаторнууд мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлнэ. Эндэ олон фермэнүүдтэ газарай үрэжэл һайжаруулха фабриканууд хүдэлнэ.

НАЛЬЧИК. Кабардино-Балкарһаа ороной бүхы заха булангууд тээшэ ошоһон эшелонуудта «ногоон харгы» гаргагданхай. Энэньшье гайхалтай бэшэ. Ушарынь юуб гэхэдэ, эшелонуудай хажуу талаар «Хабарай тарилга» гэжэ бэшээтэй бшуу. Автономито республикын үрэһэнэй заводуудай хүдэлмэрилэгшэд кукурузын 25 мянган тонно эрхим шанартай үрэһэ Красноярскын хизаарай, Тюменскэ, Кемеровскэ, Омско, мүн Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй бусад областьнуудай таряашадта эльгээбэ.

ЧЕРНОВЦЫ. Областиин «Сельхозхимия» гэжэ нэгэдэл Буковинада хүдөө ажахын авиациин ниидэлгын бүхы талмайнуудай эзэд болонхой. Нэгэдэлэй тусгаар эмхидхэгдэн байгуулагдаһан албан намарай тарилгын ургасада нэмэлтэ тэжээл оруулха хүдэлмэриие эршэмтэйгээр ябуулна. Хэрбээ урда урдын жэлнүүдтэ энэ үедэ үтэгжүүлгэнүүдые оруулха хүдэлмэриин һаял эхилжэ байдаг һаань, харин мүнөө тарилгын талмайн 20 гаран процент дээрэ үтэгжүүлгэнүүд оруулагдаа.

РИГЭ. Латвиин таряашад тарилгын материал бэлдэжэ дүүргэбэ. Орооһото ургамалнуудай 170 мянга гаран тонно үрэһэн сэбэрлэгдээ. Энэнь түсэбэй 90 процент болоно. Хабартаа эдэнэр 600 мянган гектарай поли дээрэ тарилга хэхэ юм. Үрэһэнэй ехэнхи хубинь тарилгын шанарта хүргэгдөө. Эрхим шанартай шэнэ сортын үрэһөөр нилээд ехэ талмай дээрэ тарилга хэгдэхэ.

ТАЛЛИН. Байгша ондо Эстониин ажахынуудай олонхон мэдээжэ ажалшад механизаторнуудые хабарай тарилгын хүдэлмэридэ бэлдэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа байна. Социалис Ажалай Герой О. Кяйс, Эстониин түрүүшын эхэнэр-механизатор Э. Отсман, газар хахалагшадай дундаһаа нэгэнтэ бэшэ ороной чемпион болоһон К. Лунд гэгшэд тэрэ тоодо ороно.

Мүнөө 2 мянга шахуу тракторист курсануудта мэргэжэлээ дээшэлүүлжэ байнхай. Түрүү дүй дүршэлэй һургуулинуудта, ажахынууд хоорондын һуралсалай пунктнуудта эды хүн һурган бэлдэгдэхэ юм. Республикын техническэ мэргэжэлэй училищинуудые дүүргэһэн мянга гаран хүн механизаторнуудай бүлэдэ нэмэжэ орохо. Эдэнэр бултадаа тарилга дээрэ тракторнуудые хоёр халаанаар хүдэлгэхэ арга олгохо байна.

ТБИЛИСИ. Оньһото техникээ хабарай тарилгада болзорһоо урид бэлдэхын түлөө республикын мүрысөөнэй үүсхэлшэд — Грузиин Гардабанска районой механизаторнууд машинануудые заһабарилгын шанарай түлөө үндэр сэгнэлтэ абаба. Эндэ агрегат бүхэн хабарай тарилгын эхилтэр заһабарилагдаха байна. Заһабарилгын поточно технологиин үндэһөөр районой машинануудай бүхы паркын 94,5 процентнь полинууд дээрэ хүдэлхэ эрхэтэй болобо.

(ТАСС).

РЕСПУБЛИКЫН АГРОНОМУУДАЙ ЗҮБЛӨӨН

ГАЗАРАЙ ҮРЭЖЭЛ, УРГАСА ДЭЭШЭЛҮҮЛГЭ—

КПСС-эй обкомой секретарь В. Ф. ЛЫСОВЭЙ элидхэлһээ

Улаан-Үдэдэ республикын агрономуудай зүблөөн боложо, тэндэ **«Агрономическа бүхэсоюзна зүблөөнэй дүнгүүд ба республикын колхоз болон совхозуудта газар тариалангай ажал болон тэжээл үйлэдбэрилгые саашадань хүгжөөхэ зорилгонууд»** гэһэн асуудалаар КПСС-эй обкомой секретарь **В. Ф. Лысов** элидхэл хээ гэжэ мэдээсэгдээ һэн.

Эндэ дүй дүршэлөө халан абалсалгаар ехэ хөөрэлдөөн болоһон, газар тариалангые саашадань хүгжөөхэ хараа замууд тодорхойлогдоһон, бүхы мэргэжэлтэдэй, эрдэмтэдэй, газартай холбоотой бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй урдахи зорилгонууд хараалагдаһан байна.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. Брежнев агрономическа бүхэсоюзна зүблөөндэ хабаадагшадта халуун амаршалгаар хандаа һэн. «Мүнөө үедэ хүдөө ажахыда үйлэдбэреэ хүгжөөхэ хүсэн — мүнөө сагай техникэ, химижүүлгын хэрэгсэлнүүд, уһалагдадаг ба намагһаа хатаагдаһан ехэ газар, эрдэмэй болон түрүү дүй дүршэлэй түйлалтанууд — бүхыдөө бии. Агрономуудай, инженернүүдэй болон технигүүдэй, бүхы олон механизаторнуудай уялга юуб гэхэдэ, экономическа энэ ехэ хүсэеэ ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ, ажалай болон үйлэдбэриин эмхидхэл нарижуулан һайжаруулха, эрдэмһээ эшэ үндэһэтэй газар тариалангай системэнүүдые ба индустриальна технологиие эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлхэ, ажалай болон мүнгэ зөөриин гаргашые эгээн ехээр харюулха хэрэг болоно» — гэжэ тэрэ амаршалга дотор хэлэгдэнхэй. Л. И. Брежневэй эдэ заабари зүблөөнэй хүдэлмэриин гол удхань болоһон байна. Тэрэ зүблөөн дээрэ газарай үрэжэл дээшэлүүлхэ, агрономическа хүдэлмэриие һайжаруулха, үтэгжүүлгэнүүдээ, техникээ эгээн ашагтайгаар хэрэглэхэ, газар тариалан эрхилэлгые гуримшуулха, хүдөө ажахын эрдэмэй болон түрүү дүй дүршэлэй түйлалтануудта творческо ёһоор хандаха, ажахы бүхэндэ бии байгаа арга боломжонуудые хүсэдөөр ашаглаха, газар тариалангай һалбаринуудай үйлэдбэриин баазые саашадань бэхижүүлхэ тухай хэлсэгдэһэн байна.

Манай зүблөөн областной партийна конференциин һүүлэхэнээр боложо байна. «Буряадай АССР-эй үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые 1981—1985 онуудта, мүн 1990 он хүрэтэрхи үедэ комплексноор хүгжөөхэ хэмжээнүүд тухай» гэһэн тогтоол КПСС-эй ЦК болон СССР-эй Министрнүүдэй Совет һаяхана абаһан байна. Конференциин шиидхэбэринүүд дотор, мүн тэрэ тогтоолоор республикын хүдөө ажахын үйлэдбэриие саашадань хүгжөөхэ шэнэ шатанууд тодорхойлогдоһон байха юм. Табан жэлэй эсэстэ ороoһо тариа үйлэдбэрилгэ 570 мянган тоннодо, хартаабха — 250 мянган тоннодо, овощ — 43 мянган тоннодо, малай болон шубуунай мяхан (амидын шэгнүүрээр) — 115 мянган тоннодо, һүн — 236 мянган тоннодо, үндэгэн — 243 миллиондо, нооһон — 6865 тоннодо хүргэгдэхөөр хараалагдана. Энэмнай мүнөө абтажа байһанһаа нилээд дээгүүр гээшэ.

Хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ бага бэшэ мүнгэ зөөри һомологдоно. Гансахан гүрэнэй секторэй талаар 490 миллион түхэриг үгтэхөөр хараалагданхай. Гадна газарые мелиорацилха. Госкомсельхозтехникын үйлэдбэриин баазые хүгжөөлгэдэ, бэлэдхэлэй эмхи зургаануудта, эдеэ хоол буйлуулдаг предприятинуудта урдахи табан жэлэйхиһээ нилээд ехэ мүнгэ зөөри гаргашалагдаха байна. Колхоз болон совхозуудта 5,6 мянган трактор, ороoһоной 2 мянган комбайн үгтэхэ, 1985 ондо абтаха үтэгжүүлгэнүүдэй хэмжээн 240 мянган тоннодо хүргэгдэхэ юм. Эдэ бүхы арга боломжонуудаа ухаансараар хэрэглэжэ, эгээн ехэ ашаг үрэ абаха шухала!

— Һүүлэй жэлнүүдтэ ороoһо тариа, хартаабха, овощ болон тэжээл үйлэдбэрилхэ талаар республика дотор тон орёо байдал тохёолдоо. Энэмнай түсэбүүдэй дүүргэлтэдэ сэхэ нүлөөлөө, — гээд, элидхэлшэ саашань хэлэбэ.

Газарайнгаа ашаг үрэ нилээд дээшэлүүлхэ арга замуудаа оролдосотойгоор бэдэрхэ болонобди. Газар дээрэ хэдэг хүдэлмэриимнай дутагдалнууд сагай уларилай хүндэ үедэл элеэр харагдадаг гэжэ ойлгохо ёһотойбди. Газараа һайнаар мэдэхэ, тэрэнэй эрилтые ойлгохо, агротехникэдэ ёһо тэдысэ хандаха ябадалтай тэмсэхэ, дүй дүршэлөө творческоор хэрэглэхэ ёһотойбди. Тиигээл һаа, алдуу эндүү хэхэгүй, эсэсэй эсэстэ гарза хохидолдо ехээр орохогүй болонобди. Энэл ушарта агрономой, полиин эмхидхэгшэ ба технологой үүргэ хэзээ хэзээнэйхиһээ ехэ болоно.

Һүүлэй жэлнүүдтэ газар дээрэ хэгдэдэг хүдэлмэридэ зарим тэды һайн юумэн бии гээшэ. Олонхи ажахынуудта тарилгын хубаарилга гуримшуулагдаа, паар ехээр бэлдэгдэдэг боложо, малай тэжээлдэ хэрэглэхэ ороoһото ургамалнуудай тарилга үргэдхэгдөө.

Тарилгада оруулагдадаг органическа болон минеральна үтэгжүүлгэнүүдэй хэмжээн дээшэлнэ. Колхоз болон совхозуудай техническэ хангалга һайжараа. Мелиорациин ба бага уһалууриин хэмжээнэй ургаһанай ашаар уһалагдадаг газар үргэдхэгдэнэ. Ороoһото ургамалнуудай шэнэ һайн сортнууд бии болгогдоо. Газарай хүрьһэ хамгаалха системэ тоогдодог боложо байна.

1980 ондо плоскорезээр 186 мянган гектар тариалан элдүүрилэгдэжэ, һолоомоной узуурай сеялкээр 243 мянган гектар тарилга хэгдээ.

Эмхидхэлэй хэдэн асуудалнууд, тэрэ тоодо үрэһэ үйлэдбэрилхэ схемэ баталагдаа, «Сортсемпром» нэгэдэл болон республикын ногооной үрэһэ үйлэдбэрилхэ станци, республикын агрохимическэ нэгэдэл байгуулагдаа. Агрономууд, механизаторнууд болон тариашадтай хэгдэдэг хүдэлмэри зарим тэды эдэбхижүүлэгдээ. Семинарнууд, мэргэжэлэй талаар конкурснууд, зүблөөнүүд, дүй дүршэлөө халан абалсаха аяншалганууд олоор үнгэргэгдэдэг болоо.

Эдэ бүгэдэ үшөөл бага гээшэ. Эдээнэй аша үрэ мүнөө дээрээ бирагүй.

Газар тариалангай системэ нарижуулан һайжаруулха хэмжээнүүд олохон ажахынуудта зохёогдоһоншье һаа, хүсэндөө хүргэгдөөгүй, агротехническэ комплексын научна хэмжээндэ хүргэгдөөдүй, тэдэ жэгдэ һайнаар бэелүүлэгдэнэгүй.

Сагай уларилай ямаршье байдалда гектар бүриһөө эгээн ехэ продукци үгэдэг газар тариалангай системэ һайн гэжэ тоологдохо ёһотой гэжэ бүхэсоюзна агрономическа зүблөөн дээрэ тэмдэглэгдээ һэн. Тиихэдээ газарай ашаг үрэ дээшэлүүлхын тула ганса нэгэн хэмжээнүүдээр хизаарлаха бэшэ, харин хүрьһэнэй шанар, тэрэнэй үрэжэл хэлбэришэгүйгөөр һайжаруулагдаха ушартай.

Энэ асуудалда элидхэлшэ тодорхойгоор тогтоо. Республикын газарай хүрьһэн адли бэшэ, олон янзын байха юм. 420 мянга гаран гектар хахалагдадаг газар һалхинһаа нилээд гэмтэдэг байна. Тарилганууд гол түлэб ташалан, майла газарта хэгдэдэг хадаа мүн уһанһаашье гэмтэдэг. Бороогой урын уһаар хүрьһэнэй үрэжэлтэ хубинь ургасатаяа угаагдажа, хүрьһэн муудадаг байна.

Республикын хахалагдадаг газарай ехэнхидэнь хүрьһэнэй үрэжэлтэ хубинь 1—2 процент болоно, тэрэнь доошоол орожо байна гэжэ республикын агрохимлабораториин мэргэжэлтэд тодорхойлһон байна. Энэмнай ургасын доошолһоной нэгэ ушар шалтагаан болоно.

Тиимэһээ газарай үрэжэл һайжаруулха хэрэгтэ анхаралаа эрид хубилгаха саг ерээ. Системэнүүдые шэнэдхэн һайжаруулха хэрэг газарай үрэжэл дээшэлүүлгэдэ шэглүүлэгдэхэ зэргэтэй.

Гэбэшье эдэ хэмжээнүүд олонхи ажахынуудта хэрэг дээрээ бэелүүлэгдэнэгүй. Газарай үрэжэл дээшэлүүлхэ хүдэлмэриин түсэб ажахы бүхэндэ зохёохоор саг ерээ.

Ойрын жэлнүүдтэ хахалагдадаг газарта жэлдээ гектарай 10—12 тонно органическа үтэгжүүлгэ оруулха зорилгонууд Бүхэсоюзна зүблөөн дээрэ хараалагдаһан байна. Энээниие бэелүүлхын тула наг шэбхэ эзэн ёһоор суглуулжа, зохидоор хэрэглэхэ ба торф бэлэдхэлгые эрид дээшэлүүлхэ ёһотой.

Бидэ органическа үтэгжүүлгэдээ минеральнадал адляар хандаха зэргэтэйбди. Мүнөө наг шэбхэ болон торф ямаршье гуримгүйгөөр, хэм хэмжээгүйгөөр хэрэглэгдэнэ. Олонхи ажахынуудта наг шэбхэ суглуулжа хадагалха тусхай талмай байхагүй. Тиимэһээ наг шэбхэ болон минеральна үтэгжүүлгын холисо хэгдэнэгүй. Иигээд суглуулагдаһан наг шэбхэ хүрьһэндэ оруулагдахын орондо миил дээгүүрнь тараагдана, ямаршье туһа үгэнэгүй гээшэ. Иимэ үтэгжүүлгэ паарта, намарай эртын паарта даншье һаа багаар хэрэглэгдэнэ.

Энэ жэлһээ эхилэн органическа үтэгжүүлгые хэрэглэхэ талаар эрид хубилалта хэхэ ёһотойбди. Хүрьһэндэ органическа бодосуудые нэмээхэ үшөө нэгэ арга гэбэл, сидеральна ургамалнууд: рапс, донник, гэршүүхэ болоно. Тиимэһээ эдэ ургамалнуудай үрэһэ үйлэдбэрилгэ энэ жэлһээ үргэнөөр эрхилхэ хэрэгтэй. Газарай үрэжэл хамгаалхын тула хүрьһэнэй муудалгатай тэмсэхэ хэмжээе үргэнөөр ябуулха зэргэтэйбди. Энээнһээ уламжалан, хүрьһэнэй муудалгатай тэмсэхэ агротехникые зүбөөр хэрэглэхэ, энэ аргые саашадаа тоонгүй байжа болохогүй. Энэ хадаа бултанда, бүхы мэргэжэлтэдтэ хамаатай.

Газарай хүрьһэнэй муудалгатай тэмсэхэ элдэб янзын техникэ бүтээн гаргалгые улам үргэдхэхэ талаар партиин ЦК тусхай тогтоол абаһан байна. Энээнһээ уламжалан, республика доторнай иимэ машина, техникэ олошорно. Мүнөө республикын колхоз, совхозууд бии байгаа техникээ бүтээсэ ехэтэйгээр хэрэглэбэл, хүрьһэ хамгаалха хүдэлмэри 450 мянган гектарта ябуулжа боломоор юм. Ойрын нэгэ-хоёр жэлдэ иимэ машина, техникэ манайда улам элбэгжэхэ. Тиимэһээ 750—800 мянган гектарта газарай хүрьһэ хамгаалха түрүү арга хэрэглэхэ аргатай болохобди. Иигээд ерэхэдээ, агрономууд хүрьһэнэй муудалгатай гансал севооборот дотор тэмсэхэ бэшэ, мүн бүхы газарай үрэжэл һайжаруулха хүдэлмэреэ тусхай түсэбөөр ябуулха болоно. Уһанда угаагдажа, һалхинда үлеэгдэжэ, газарай хүрьһэнэй муудалгатай тэмсэхэ хүдэлмэреэ али бүхы талаар ябуулха хэрэгтэй. Тусхай техникын дуталдабал, налуу полиие хүндэлөөшэнь элдүүрилжэ, тарилгыень һужаагтуулан ябуулха болоно. Тиихэдэ хахалагдаһан газарые дээгүүрнь нягтаруулан даража, жалга, нүхэнүүдые жэгдэлээд, гол горхонуудай эрьеые бүхэлхэ ушартай.

Газарай хүрьһэ хамгаалха хэрэгтэ ёһын тэдысэ хандажа болохогүй. Кабанскын, Түнхэнэй, Яруунын болон бусад районуудта паар болон намарай паарта һолоомоной узуур үлөөхэ, хүрьһэ элдүүрилхэдээ хүндэ машина, техникэ хэрэглэхээр гэжэ элирүүлэгдэнхэй. Харин Сэлэнгын, Хориин, Хяагтын, Хурамхаанай ба бусад районуудта газараа оло дахин элдүүрилэнгүй, үсөөхэнөөр, гүйхэнөөр, хүрьһэ урбуулангүй элдүүрилхэ агротехническэ онол аргануудые нэгэ доро ябуулха хэрэгтэй. Иимэ арга хэрэглэбэл, хүрьһэнэй муудалгые усадхажа, бии байгаа шииг нойтыень хүрьһэндэнь үлөөжэ шадаха байна. Энээнһээ гадна буртаг ногоотой тэмсэхэ ажалаа ашаг үрэтэйгөөр ябуулха зэргэтэй.

Хурамхаанай, Хэжэнгын, Яруунын, Сэлэнгын, Түнхэнэй районуудта тариалангайнь полинууд буртаг ногоогоор дарагданхай, энээниие усадхаха хүдэлмэри ябуулагданагүй. Тиимэһээ «ногоон түймэрые» унтаргааха бүгэдэ арадай тэмсэл ябуулха хэрэгтэй. Иигээд ерэхэдээ, айлай газаагуурхи, харгын хажуугаархи, ой модоной дэргэдэхи, буртаг ногооной ургадаг бүхы газарые хараанһаа алдажа болохогүй, «ногоон түймэртэй» тэмсэхын тула эмхитэйгээр, гуримтайгаар хүдэлмэреэ эмхидхэхэ шухала.

Манай республика дотор ургамалай ургахада, таарамжагүйнь юуб гэбэл, дулаан саг богони гээшэ. Иимэ эрхэ байдалда муушаг лэ ургаса эдеэшэдэг гээшэ. Заримдаа олон мянган гектар ороoһото ургамалнууд тэжээл болгогдодог. Үнэн дээрээ тарилгаяа голодоһондо гаргахадаа газар элдүүрилгын культура болон хайша хэрэгээр энээндэ хандалагынь элирүүлэгдэдэг байна. Нэгэдэхеэр, ороoһото ургамалнуудые тарихада, тэжээлдэ орохо тариа, тэжээлэй буурсагта ургамалнууд болоч хара тариан гэхэ гү, али түргэн эдеэшэдэг ургамалнуудые ехээр тарижа, баян ургаса ургуулха зэргэтэйбди. Ямар ургамалнуудые тарихаяа тодорхойлходоо, ажахынуудай мэргэжэлтэд баталагдаһан севооборот болон ажахынгаа эрхэ байдалые хараха зэргэтэй. Энэ хадаа агрономуудай шиидхэхэ хэрэг, тэрээндэ хэншье захиралта үгэхэ эрхэгүй. Нүгөө талаһаань тарилгын болон хуряалгын талмай адли байха зэргэтэй. Ямаршье сагта ороoһо абахаар хэгдэһэн тарилгые тэжээлдэ хуряажа болохогүй.

Саашань элидхэлшэ тарилтын хубаарилга ба тэжээлэй ургамалнуудай ургаса дээшэлүүлхэ асуудалнуудта тогтоо. Тэжээлэй ургамалнууд республикын бүхы хахалагдадаг газарай гурбанай нэгэ хубиие эзэлнэ. Теэд ургасань мүнөөдөө бага байһаар. Мүнөө үедэ тэжээлэй ургамалнууд гол түлэб зунай бороодо орохоор хараалагдажа, зунай хоёрдохи хахадта таригдадаг байна, олонхи ушарта тэжээлдэ зорюулагдажа, тэрэл ороoһото ургамалнуудһаа зелёнко гэжэ нэрлэгдээд таригдана. Тэрэнэй тарилгын агротехникэдэ ехэ анхарал табигдадаггүй, муу шанартай үрэһэнэй хэрэглэгдэдэг дээрэһээ ургасань бага байдаг. Энээниие заһахаар болоо.

Эдэ хэмжээнүүдэй нэгэниинь хадаа севооборoдууд сооһсо кукурузые гаргажа, тусгаар газарта таридаг болохо байна. Кукуруза саашадаашье шэмэтэ тэжээл үйлэдбэрилгэдэ гол һуури эзэлхэ ёһотой. Шэнжэлэлгэ хээд үзэхэдэ, энэ ургамалда комплексно үтэгжүүлгэ хэрэглэбэл, ургасань 1,6—1,7 дахин дээшэлдэг, тиин тэрэнине оло дахин уһалаа һаа, хоёр дахин гү, али гурба дахин шахуу кукурузын ногоон ехээр хуряагдадаг.

Тэжээлэй севооборoдуудта кукурузын орондо рапс ногоо, залаата-бобово холисо, донник хэрэглэжэ болохо. Республикын бүхы ажахынуудта рапс үргэнөөр хэрэглэхэ, энэ ургамалай үрэһэ абадаг болохо, тэрэниие тариха ба хуряаха зохид болзорые тодорхойлхо шухала. Мүн донник ехэ ургаса үгэхэ ургамал гээшэ. Тэрээндэ анхаралтайгаар хандаад байбал, ногоон тэжээл болон үрэһэ ехээр абаха арга бии. Тэрэшэлэн корнеплодуудай, хартаабхын тарилга үргэдхэхэ хэрэгтэй.

Газар тариалангай системэнүүдые нарижуулан һайжаруулха хэрэгтэ научна үн-

ЗУРАГ ДЭЭРЭ (зүүн гарһаа): республикын агрономуудай зүблөөндэ хабаадагшад—Нарһатын совхозой ахамад агроном П. И. Трушеев, овощ ургуулагша Г. А. Липатова (Ярууна), Баргажанай районой Хилганын колхозой ахамад агроном Ч. Р. Доржиев.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

дэһэ баримтатай севооборoдууд гол һуури эзэлнэ. Теэд энэ талаар бага юумэн хэгдээ. Мүнөө үедэ 116 ажахыда севооборoдууд зохёогдонхой. Хамтадаа 740 мянган гектарта 1140 севооборот, тэрэ тоодо ороoһо тариянай 820, тусхай шэнжэтэй 48, тэжээлэй 272 севооборот зохёогдонхой. Теэд бройдоо 75 ажахыда 347 мянган гектар дээрэхи севооборoдууд ашаглагдажа байнхай.

Тиимэһээ мүнөө үедэ 400 мянгаад гектарта орой севооборoдууд хэрэглэгдэнэгүй, тэрэнэй хахадтань севооборoдууд нэбтэрүүлэгдээдүй байна. Тиимэһээ олонхи ажахынуудта газарынь ямаршье эмхи гуримгүйгөөр ашаглагдана гээшэ. Энэмнай ургасын бага байһанай үшөө нэгэ ушар шалтагааниинь мүн.

Элидхэлшэ севооборoдуудые шэнжэлэн харуулба.

— Ороoһото ургамалнуудые шадаал һаа, амяарынь севооборот болгохо хэрэгтэй, — гээд элидхэлшэ хэлэбэ. — Тиихэдээ энэмнай түргэнөөр эрьелдэдэг, газарай хүрьһэ хамгаалха шэнжэтэй байха болоно.

Түнхэнэй, Кабанскын, мүн Хяагтын, Захааминай, Яруунын районуудта тэрэ севооборотто пропашной ургамалнуудые нэмэлсэхэдэ зохид. Зүгөөр паар тариан хоёрой севооборoдые эндэхи үрэһэнэй участогто хэрэглэжэ болохо байна.

Тэжээлэй севооборoдуудые олошоруулха, шадаал һаа, томодхохо, тэрэниие хүрьһэ хамгаалха агротехникын эрилтэнүүдтэй зохилдуулха шухала. Севооборoдуудта бобово болон пропашной ургамалнуудые оруулһанай ашаар паарай хэмжээе бага болгожо болохо.

Һү һаалиин комплекснуудта, гахайн томо фермэнүүдтэ, тусхай тэжээлэй севооборoдуудые байгуулха гээшэ хойшолуулашагүй зорилгонуудай нэгэниинь мүн. Тэрэниие уһалагдадаг газарта хэхэ, тэндэ пропашной ургамалнуудые, нэн түрүүн хартаабха болон корнеплодуудые эгээн ехээр тариха гэжэ оролдохо байна.

Аргатай газартань севооборoдуудай полинуудые томодхохо гэжэ эрмэлзэхэ хэрэгтэй. Энэ ушарта техникые бүтээсэ ехэтэйгээр, ипатовска аргаар хэрэглэхэ арга олгогдохо байна бшуу.

Шэлэжэ абаһан севооборoдуудые зүбөөр сэгнэхын тула тэндэһээ гектарай хэды шэнээн продукци абтанаб гэжэ харалсаха ушартай.

Хүдөө ажахын министерство ажахы бүхэндэ хэрэглэгдэжэ байһан севооборoдуудые наринаар шэнжэлэн үзэжэ, тэрэниие зүбөөр ашаглаха талаар агрономуудай журам ба харюусалгые дээшэлүүлхэ уялгатай.

Найдамтай һайн ургаса абахын тула хүрьһэндэ шииг нөөсэлхэ тон шухала. Энэмнай агротехникын хэр дээдэ хэмжээндэ байһанһаа дулдыдаха юм. Хабартаа газарай хатажа байха сагта хүрьһые, шадаал һаа, багаар элдүүрилхэ хэрэгтэй. Энэмнай ганса ороoһото ургамалнуудта бэшэ, мүн тэжээлэй ургамалнуудта хамаатай. Тиимэһээ гол элдүүрилгээ, мүн газарта үтэгжүүлгэ оруулха хүдэлмэрээ зундаа паар элдүүрилжэ байха үедөө, мүн намартаа газарай хүрьһэ урбуулангүй элдүүрилхэдээ хэрэглэхэ эрилтэ табигдана.

Бүхы хүдэлмэреэ юрэ богони болзорто хэхэ, хүдэлмэринүүдэй хоорондо ехэ забһар гаргахагүй гэжэ оролдохо хэрэгтэй. Эндэ механизаторнуудай хүдэлмэриие отрядай гуримаар эмхидхэхэдэ тааруу байха. Сибириин олохон ажахынуудай түрүү дүй дүршэл дээрэһээ харахада, хабартаа газарай хүрьһые жэгдэлхэ, паар хахалха, ургамалнуудые тариха, һолоомоной узуур үлөөхэ, саһа тогтоохо гэхэ мэтэ хүдэлмэри хүрьһэнэй шииг арьбажуулдаг байна. Эндэ агрономуудай зохёохы хүдэлмэри, тэдэнэй шалабари гол үүргэ дүүргэхэ байна.

Мелиорациин хүсөөр һайжаруулагдаһан газарые, нэн түрүүн уһалагдадаг газарые эрид һайнаар ашагладаг болохо гээшэ гүрэн түрын эгээн шухала удха шанартай зорилго мүн гэжэ бүхэсоюзна агрономическа зүблөөн дээрэ онсо тэмдэглэгдэһэн байна.

Үнгэрһэн табан жэлэй туршада республика дотор 45 мянган гектар газар мелиорациин хүсөөр һайжаруулагдаа. Мүнөө тиимэ газарнай 200 мянган гектарта хүргэгдөө.

Уһалагдадаг лэ газарта ургаса абтадаг байна. 1980 ондошье уһалагдадаг газар дээрэһээ кукурузын силосэй 34 процентнь, сабшалангай ногооной 50 процентнь, олон жэлэй ногооной үбһэнэй 35 процентнь абтаһан байна. Хэдэ хэдэн районуудта уһалагдадаг газарһаа абтадаг продукциин хэмжээн бүри ехэ байха юм. Шэнэ табан жэлдэ уһалагдадаг газарынь бүри үргэдхэгдэхэ гээшэ. Тиимэһээ мелиорацида хэгдэһэн гаргашые харюулха, газараа һайнаар уһалха тон шухала болоно.

Жэшээ болгон Онохойн совхозые абажа харая. Эндэ уһаар һайнаар хангагдадаг Үнэгэтэйн уһалууриин системэ хэрэглэгдэнэ. Нёдондо энэ газар дээрэһээ гектарай 30 центнер хартаабха, 57 центнер овощ, 10,3 центнер үбһэн абтаһан байна. 1978 ондо энэ ажахыда «Фрегат» агрегадуудаар уһалагдаха 220 гектар газар ашаглагдажа захалаа һэн. Энэ системэнь уһаар хүсэд хангагданхай. Тингэбэшье һүүлэй хоёр жэлдэ эндэһээ балай ургаса абтаагүй.

Тиин Хүдөө ажахын министерство, Мелиорациин болон уһанай ажахын министерство, районой хүтэлбэрилхы органууд юун дээрэһээ иимэ байдал тохёолдооб, уһалагдадаг газараа хэр зэргэ ашагланаб гэжэ мэдэхые оролдоогүй. Иимэ эзэн бусаар хандаха ябадал ганса нэгэ бэшэ.

Уһалууриин олохон системэнүүд уһаар мууса хангагдана, техническэ талаараа зохид бэшэ, мелиоративна талаараа муу байдалда оронхой. Олохон ажахынуудта һайжаруулагдаһан газар эзэгүй, заримдаа тэндэ ургаса багатай ургамалнууд таригдашана.

Республика дотор бии байгаа мелиоративна туршалгын станци научна талаараа үрэгүйгөөр, ажахынуудтай холбоо багатайгаар хүдэлнэ. Мелиораци хэгдэжэ һайжаруулагдаһан газар дээрэ ямар агротехникэ баримталхаб гэһэн асуудалнуудые тодорхойлхо талаар биратай юумэ хэнэгүй. Станциин мэдэлдэ ородог туршалгын ажахы уһалагдадаг газар зүбөөр ашаглаха талаар бусадта ёһотой жэшээ харуулнагүй.

Уһалагдадаг тариалан ашаглаха асуудалнуудаар республикын туршалгын станци, тэрэнэй Ивалгын болон Байгалай туршалга-үйлэдбэриин ажахынууд муугаар хүдэлнэ.

Мелиоративна системэнүүдэй проект зохёохо, тэрэниие бариха хэрэгтэ олон дутагдалнууд ушарна. Тэрэнһээ боложо, бүтээгдэһэн хэдэ хэдэн системэнүүд ашаглагданагүй. Республикын Мелиорациин болон Хүдөө ажахын министерствэнүүд эндэхи байдалые гуримшуулха талаар зохихо хэмжээ абанагүй.

Үнгэрһэн жэлэй декабрь һарада КПСС-эй обкомой бюро болон республикын Министрнүүдэй Совет «Республикын колхоз болон совхозуудта мелиоративна системэнүүдэй ашаглалгые һайжаруулха хэмжээнүүд тухай» гэһэн тогтоол абаа һэн. Эндэ хараалагдаһан хэмжээнүүд хүдөө ажахын үйлэдбэриин энэ шухала участок дээрэхи хүдэлмэриие гуримшуулха ушартай. Уһалагдадаг газарые эзэн бусаар ашагладаг баримтануудые тон буруу ябадал гэжэ тоолоод, тэрээндэ партийна сэгнэлтэ үгтэхэ болоно.

Шэнэ табан жэлдэ ажахынуудай үүсхэлээр, хүсөөр сөөрэмүүдые, хаалта боолтонуудые, томо бүлүүр станцинуудые бариха, багашье газарнуудые уһалха гээшэ шухала болоно.

Уһалагдадаг газар дээрэһээ бага ургасын абтадагай нэгэ шалтагаань юуб гэхэдэ, олохон механизаторнууд, тариашад, луговодууд, мүн мэргэжэлтэдшье уһалагдадаг газарай агробиологическа үндэһэ һууриин талаар мэдэрэл багатай байна. Тиимэһээ хүнүүдые һургаха хэрэгтэ Минсельхоз, Минводхозууд энэ талаар һуралсал эмхидхэхэ уялгатай.

Техникэ ашаглалгые һайжаруулха асуудалнуудта бүхэсоюзна зүблөөн ехэ анхаралаа хандуулһан байна.

Манай ажахынуудта угаа олон машинанууд сагһаа урид эбдэржэ хаягдана. Тракторнуудай 20 процент шахуунь, автомобильнуудай 40 процентнь саг үргэлжэ эбдэрхэй байдаг.

Олоһон ажахынуудта механизаторнуудай ажалые эмхидхэхэ мүнөө үе сагай түрүү онол аргануудай, хүдөө ажахын ургамалнуудые ургуулха түрүү технологи хүсэдөөр хэрэглэгдэнэгүй. Нарядгүйгөөр хүдэлдэг ажахын тоосоото отрядууд, бригаданууд болон звенонууд үсөөн байна.

Техническэ харууһалалгын муугаар эмхидхэгдэһэн дээрэһээ техникэ ехээр миин зогсожо үнгэрнэ. «Сельхозтехникэ» өөһэдынгөө зорилгонуудые дүүргэжэ биранагүй.

Һүүлэй жэлнүүдтэ заһабарилгын-техническэ бааза бэхижүүлхэ хэрэгтэ анхарал багаар табигдана. Загарайн, Хяагтын, Кабанскын, Захааминай болон бусад зарим районуудта заһабарилгын һайн мастерскойнууд байхагүй.

Шэнэ табан жэлэй түрүүшын хоёр-гурбан жэлдэ заһабарилгын-техническэ баазые һайжаруулха талаар эрид хэмжээнүүд абтаха байна.

1981 оной эхиндэ колхоз, совхозуудта 9455 трактор тоологдоһон юм. Түсэбэй ёһоор ажахынууд табан жэлэй туршада үшөө 5,6 мянган трактор абаха байна. Бии байгаа паркаяа һайнаар ашаглахын тула 14,6 мянган трактористнуудтай байха ёһотойбди. Мүнөө колхоз, совхозуудта 12,3 мянган механизатор тоологдоно. Иигээд ерэхэдээ мүнөө 3 мянгаад тракторист дуталдана.

Кадрнуудые олоор, һайнаар, илангаяа тусхай мэргэжэл олгодог училищада бэлдэхэ хэрэгтэй. Механизаторай мэргэжэлдэ үхибүүдые һургуулида һуража байхаһаань дурлуулжа, залуушуулай мэргэжэл шэлэхэ хүдэлмэриие эрид һайжаруулха болоно. Энэ гансашье һургуулиин бэшэ, мүн колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй зорилго гээшэ.

Механизаторнуудые нютагжуулан түбхинүүлхэ хэрэгтэ онсо анхарал хандуулха шухала. Тиимэһээ хаа хаанагүй гэр байра барилгые үргэдхэхэ хэрэгтэй. Ажахы бүхэндэ жэл бүри 20—25 гэр бариха зорилго хараалагдана.

Энэ жэлһээ эхилэн колхоз, совхозуудта гэр байрын болон һургуули, үхибүүдэй эмхи зургаанай барилгада мүнгэ зөөри һомололгые эрид дээшэлүүлхээр шиидхэгдээ. Гэр байрын барилгын хараалагдаһан түсэбэй заатагүй бэелүүлэгдэхын тула республиканска органууд, подрядна эмхинүүд, КПСС-эй райкомой, райгүйсэдкомууд, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд бүхы хэрэгтэй юумыень хэхэ зэргэтэй.

Элидхэлэй ехэнхи хубинь үтэгжүүлгэ ашаглалгые һайжаруулха, колхоз, совхозуудта агрохимическэ хангалгые хүгжөөхэ асуудалнуудта зорюулагданхай. Минеральна үтэгжүүлгэ болон хүдөө ажахые химижүүлхэ бусад зүйл үйлэдбэрилгые эрид дээшэлүүлхэ хэрэгтэ гүрэн ехэ оролдолго гаргана. Манай республикада үтэгжүүлгэ улам ехээр абтана. Гэбэшье олон ажахынууд үтэгжүүлгэ хэрэглэхэдээ ехэ ашаг үрэ туйланагүй.

Муугаар хадагалһанһаа, тон буруугаар хэрэглэһэнһээ уламжалан, ажахынуудта ехэ үтэгжүүлгэ гээлтэ хоролтодо ороно, муудана.

Баргажанай районой Уланай колхоздо нёдондо 469 тонно үтэгжүүлгэ үгтэһэн юм. Тиин 1980 оной ургасада оройдоол 378 тоннонь оруулагдаа.

Энэл районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз хартаабхын тарилгада гансал калийна үтэгжүүлгэ оруулаад, наг шэбхэшье хэрэглээгүй. Иигээд ерэхэдээ эдэ ажахынуудай, хүдөө ажахын управлениин хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд үтэгжүүлгэ хэрэглэхэ заабаринуудые оройдоошье мэдэхэгүй хаш гэһэн бодол түрэнэ.

Энэ асуудалые һайнаар эсэстэнь хүрэтэр шэнжэлээд, жэшээтэ гурим байгуулха саг ерээ. Ургаса дээшэлүүлхэ энэ шухала арга боломжоёо түргэнөөр хэрэглэхын тула ойрын сагта агрохимическэ хангалгын бааза байгуулха хэрэгтэй.

Үтэгжүүлгын ашаг үрые дээшэлүүлхэ шэнжэлгэнүүд, туршалгын хүдэлмэри үшөөл һанаһанда хүрэмөөр ябуулагданагүй. Туршалгын станци, республикын агрохимическэ нэгэдэл, Хүдөө ажахын министерство энэ хүдэлмэриие эмхидхэжэ, ударидаха зэргэтэй.

Бүхэсоюзна агрономическа зүблөөн дээрэ үргэнөөр хэлсэгдэһэн үшөө нэгэ шухала асуудал гэбэл, үрэһэ үйлэдбэрилгэ мүн гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ.

Республика доторнай үрэһэ үйлэдбэрилгые һайнаар гуримшуулхын тула ехэхэн ажал хэгдэхэ байна. Сорт һэлгэхэ, сорт шэнэлхэ хүдэлмэри үшөө гуримшуулагдаагүй. Бии байгаа үрэһэнэй шанар муу. Илангаяа малай тэжээлдэ орохо ороoһото, буурсагта ургамалнуудай үрэһэ эрхилэлгэ хүшэр байдалда оронхой.

Үрэһэ үйлэдбэрилгые саашадаа иимэ байдалда бидэ орхихо аргагүйбди. Энээниие зүблөөндэ хабаадалсаһан бүхы агрономууд, ажахынуудай, хүдөө ажахын органуудай хүтэлбэрилэгшэд, партиин райкомой секретарьнар, райгүйсэдкомой түрүүлэгшэнэр, республикын хүтэлбэрилэгшэд булта мэдэрхэ ёһотой.

Партиин обком ба республикын Министрнүүдэй Совет Хүдөө ажахын министерствын болон эрдэмтэдэй дурадхалнуудые хаража үзөөд, ороoһото ургамалай, хартаабха, ногооной үрэһэ үйлэдбэрилхэ юрэнхы схемыень баталаа һэн. «Бурятсемпром» нэгэдэл байгуулагдаа. Энэ нэгэдэлэй хэрэгтэ, эрилтэдэ онсо анхаралтайгаар хандаха шухала.

Шэнэ табан жэлдэ үрэһэ үйлэдбэрилгын материальна бааза бэхижүүлхэ талаар олон хэмжээнүүд хараалагданхай. Жэлдээ 36 мянган тонно үрэһэ сэбэрлэхэ, хатааха комплекс, үрэһэ, хартаабха хадагалха складууд баригдахаар хараалагдана.

Шэнэ сортнуудые тарааха хүдэлмэриие улам эдэбхитэйгээр ябуулха хэрэгтэй.

Сортнуудые шэнэлһэнэй ашаар бүхыдөө республика дотор ороoһото ургамалнуудай ургасые гектарай 2—3 центнерээр дээшэлүүлжэ болохоор гэжэ мэргэжэлтэд тоолоно. Энэ ехэхэн арга боломжо мүн.

Элидхэлшэ агрономой үүргэ тухай хэлээд, һайн мэргэжэлтэд тушаа хани халуун үгэнүүдые дурдаа.

Республикын газар тариалан эрхилэгшэдэй урда табигдаһан зорилгонуудые агрономуудай эдэбхитэй хабаадалгагүйгөөр шиидхэхын аргагүй. Газарва һайса мэдэдэг, өөрынгөө дуратай хэрэгтэ бүхы хүсэеэ, бэлиг шадабаряа зорюулдаг бэрхэ мэргэжэлтэд манайда нилээд олон байха. Жэшээлбэл, республика доторoo һайн мэдээжэ агрономууд Ю. И. Лютаева, Ф. С. Ворона, И. П. Зайцев, Т. Ф. Дубкова, Х. Г. Бадмаев, А. М. Холбоев болоно. Республикын газар тариалан эрхилэлгые хүгжөөлгэдэ эдэнэрэй оруулһан хубитань эгээл һайн үгөөр, үндэр сэгнэлтээр тэмдэглэгдэхэ байна.

Манайда ямаршье т оролдолго гаргангүй, зо хы шадабаригүй, хайша рэгээр, ажахы доторхи тагдалтай эбсэжэ ажалла мэргэжэлтэд баһал бии б ха.

Агроном баян ургаса т лагша мүн. Тэрэ агроте ческэ политика ябуулха сэхэ шууд, хараалагда зорилгоёо үсэд нэтэрүү бэелүүлхэ арга шадабари байха ёһотой. Партийна ганизацинууд агрономуу үүргыень дээшэлүүлжэ, хүндыень дэмжэхэ, мүн рономуудта ехээр найда тэдэнние өөрынгөө газар эзэнниинь болгохо ёһо Агрономуудай ажал ажа нуудай хүтэлбэрилэгш эгээл үргэн дэмжэлгэ аб зэргэтэй.

Ороoһо тариа үйлэдбэр гые улам дээшэлүүлхэ шэ газар тариалангай хү мэрилэгшэдэй шэнэ та жэлэй гол зорилго бай зандаа гэжэ элидхэлшэ лээ. Арбадахи табан жэ жэл бүхэндэ дунда зэрг 295 мянган тонно тариа с луулһан байбал, 1981 о түсэбэй ёһоор республ дотор бүхыдөө 535 мян тоннoһоо бага бэшэ оро тариа хуряахаар хараа данхай.

Колхоз, совхозуудай радхалнуудһаа үндэһа Хүдөө ажахын министе вын мэргэжэлтэд 1981 о мүн саашанхи жэлнү бэелүүлэгдэхэ «Ороoһо» п тусхай программа зо гоо. Энэ программа ажа бүхэндэ тодорхой хэмжэ дээр, материальна бо эмхидхэлэй талаар хан даа, бэелүүлэгшэдтэнь д рэнгыгээр ойлгуулагдаха той.

Тэжээл ехээр үйлэдбэр хэ тухай бүхэсоюзна лөөн дээрэ ехэ анхарал дуулагдаа. КПСС-эй ЦК асуудалые түргэн шиидх емнай уряална. Агроно ороoһо тариандал адляар жээлэй ургамалнуудай ур са дээшэлүүлхэ зэргэтэй.

Тэжээл үйлэдбэрилгые шэлүүлхэһээ гадна, шана ень һайжаруулха хэрэгтэ со анхарал хандуулагд болоно.

1981 оной түсэбэй ёһ мүн шэнэ табан жэлдэ жээл хадагалха складуу тэжээлэй цехүүдые бар барилгада һомологдохо гэ зөөри горитойгоор шэлүүлэгдэхэ байна. И объектнүүдые барилгада той анхарал хандуулаг гэжэ бидэ найданабди.

Хартаабха, овощ үйлэ рилгые дээшэлүүлхэ шух болоһон тухай элидхэл тор хэлэгдээ. Энэ зори бэелүүлхын тула ургас дээшэлүүлжэ, тусгаар лэлтэйгээр томодхохо хүсэдөөр оньһожоруулха, тэрэнние уһалагдадаг га та тарилгые ехээр ур хэхэ болоно. Нэгэ ү хэлэбэл, овощой, харт хын баян ургасын дамтай үндэһэ һуури ха ёһотойбди.

Мүнөө министерствын гэжэлтэд овощ ургуу хүгжөөхэ тодорхой хэм нүүдые зохёожо байна. Ойрын сагта энэнь мой бюро дээрэ хараг юм. Тусхайлбал, овощ т даг ажахынуудай үйлэ риин бааза бэхижүүлжэ, гаар мэргэжэһэн ажахын та овощ үйлэдбэри эрид дээшэлүүлхэ байна. Гэхэтэй хамта, энэмнай сад ажахынуудта овощ рихаяа болихо гэһэн ү тай бэшэ юм. Хаана овощ ургуулагшад о дой эдеэ үйлэдбэрилгэе дээшэлүүлхэ болоно. А номууд овощ тарилгада анхарал хандуулжа, эн лаар ушарһан дутаг дары усадхаха уялгатай.

«Хүдөө ажахын проду үйлэдбэрилгэ ба бэлэдх түсэблэлгые, мүн эконо ческа урмашуулгые һай руулха тухай» КПСС-эй гай, СССР-эй Министрнү Соведэй тогтоолтой зо дуулан, үйлэдбэриин хэм дээшэлүүлжэ, гаргашы хороoһон ажахынуудые, зарим хүдэлмэрилэгш материальна талаар у шуулха хэмжээнүүд ха лагданхай гэжэ мэдэнэт.

Элидхэлшэ республи эрдэмтэ-агрономуудай у хи зорилгонуудые тэмдэг Россин Федерациин пр тельство, ВАСХНИЛ-ай бириин отделени КПСС ЦК-гай дурадхалаар рес ликадамнай хүдөө ажа эрдэм-шэнжэлгын инсти эмхидхэхэ тухай шиидхэ абаа.

«1981 — 1985 онуу мүн 1990 он хүрэтэрхи СССР-эй Экономическа социальна хүгжэлтын шэглэлнүүд» гэһэн КПСС ЦК-гай проект дотор зонине хүдөө ажахын продуктнуудаар, промыш ностиие түүхэй эдээр дамтайгаар хангаха зор ороной агропромышле комплексын урда табиг гэжэ элидхэлшэ хэлэбэ. Т мэһээ манай республи хүдөө ажахын хүдэлмэри шэд энэ зорилго бэелүүл өөһэдынгөө хубитые тэй түрэтэйгээр оруулха гэтэй.

РЕСПУБЛИКЫН АГРОНОМУУДАЙ ЗҮБЛӨӨН

МҮНӨӨДЭРЭЙ ДАЙШАЛХЫ ГОЛ ЗОРИЛГО

ЭЛИДХЭЛ ЗҮБШЭН ХЭЛСЭЛГЭ

Згээл түрүүлэн үгэ һалайн Кабанскын районой хүдөө ажахын управлениин ахамад агроном Н. М. Коршунов бүхэсоюзна агрономическа зүблөөн дээрэ хэлсэгдэһэн шухала асуудал тухай тобшохоноор дэлгэрэнгүй хэлэбэ.

—Манай районой ажахынууд олон, сабшалангай үрэжэл һайжаруулха талаар ехэхэн ажал ябуулна. Жэшээлбэл, арбадахи табан жэлэй туршада бүхы дээрээ 300500 тонно органическа үтэгжүүлгэ гаргагдаа. Минеральна үтэгжүүлгэ [illegible] оруулагдадаг болоо. Бог бургаг ногоо усадхахын тула химическэ бодосуудые хэрэглэдэг болообди, —гэжэ нүхэр Коршунов хэлээд, саашань ингэжэ тэмдэглэбэ. — Ажахынууд [illegible] тушаа. Тодорхойлбол, «Бурятская-79», «Бурятская-34» сортын шэниисэ, «Байкалец» сортын ешмээн, «Сельма» сортын обёос тариһан. Мүн «Приекульский» сортын хартаабха тарижа туршаабди. Һүүлэй жэлнүүдтэ олон жэлэй ногоон сортнуудые таридаг болоо. [illegible]

Гал гасуур байбашье һаань, районой ажахынууд нёдондо 1921 тонно үбһэ, 9420 тонно сенаж, 1915 тонно ногооной гурил бэлдэһэн [illegible]. Мүн луговодуудые олошоруулаа. «Шергинский» совхозой В. Мордовской, Оймарой колхозой М. Тугарин гектарһаа 20 гаран центнер үбһэ суглуулаа. Саашада газарай үрэжэл һайжаруулхын тула торф малтажа зөөнэ. «Сельхозхимия» нэгэдэлтэй хамта жэлдэ 60 мянган тонно торф бэлдэжэ, минеральна үтэгжүүлгэ [illegible]. Хожомоо жэл бүри 150 мянган тонно торф, тэрэ тоодо 80—100 мянган тонно торф [illegible] поли дээрэ зөөгдэхэ байна.

Шинээр эмхидхэгдэһэн нэгэдэлэй ажал [illegible]. Нэн түрүүн торф малтаха, зөөхэ машина, техникээр дуталдана. Мүн түмэр замай үргэдэ баригдаһан 3200 тонны багтаамжатай хуурай, 200 тонны багтаамжатай шэнгэн минеральна үтэгжүүлгэ хадагалха складууд мүнөө ашаглалгада үгтэнэгүй. Энэнэй барилгые түргэдхэ[illegible], минеральна үтэгжүүлгэ [illegible], хоролтодо орохогүй [illegible] гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ.

Трибунада ВАСХНИЛ-ай Сибириин отделениин Президиумэй түрүүлэгшэ, академик П. Л. Гончаров гараад, орон доторoo газар тариалангай һалбари хүгжөөлгэ талаар хэгдэжэ байһан ехэ хүдэлмэри тухай хэлээд, манай республикын бодото байдалда тогтоо. Тиихэдээ газарай үрэжэл дээшэлүүлхын тула органическа үтэгжүүлгэ зүбөөр, ехээр хэрэглэхэ, хүрьһэ хамгаалха агротехникэ баримталдаг болохо тухай хэлээ. Баян ургаса абаха гэбэл, һайн үрэһэ бэлдэхэ хэрэгтэй. «Муу үрэһөөр тарилга хэхээр, тарилгүй байһан дээрэ» гэжэ эрдэмтэ А. С. Боловой мэдүүлһые дурдаба. Тарилгын болзор нютагай [illegible] байдалһаа, ямар хабар болохоёо байһанһаа, ажалай [illegible] дулдыдаха зэргэтэй. Үрэһэ тариха нормо тогтоохоодоо хүрьһэнэй хэр шиигтэй байһые харалсаха шухала. Шииг ехэтэй хүрьһэндэ ехэ нормоор, хуурай газарта бага нормоор таридаг. Хэды гүнзэгыдэ тариха баһал хүрьһэнэй шииг харалсадаг, үрэһээ хүрьһэнэй шиигэй дээдэ талаһаа 2 сантиметр доро унаар тарихада зохид. Эдэ бүгэдые агрономууд тодорхойлхо ушартай.

Тариалан дээрэ ногоо тарихадаа, орооho тариалангай ургасаһаа 1,5—2 дахин ехэ тэжээлэй единицэ суглуулаа һаа, тэрэ аша үрэтэй байха гээшэ. Саашань тэжээлэй шанарта тогтоо. Тэжээлэй шанарай муу байһанһаа тэрэ 30 процент хүрэтэрөө үлүү ехээр гаргагдана, продукци дутуу абтана. Республикын ажахынуудта бэлдэгдэдэг тэжээлэй шанар тон бирагүй байна. Тэрэниие дээшэлүүлхэ хэмжээ абаахаар болоо. Энэ ехэл нөөсэ байна бшуу да. Паар бэлдэхэ тухай хэлэхэдэ, тэрэниие бургаг ногоогүй, ходо сэбэр байлгаха хэрэгтэй. Паар хахалхадаа газарта органическа үтэгжүүлгэ оруулха, ногоо тарижа хахалхада (сидеральна үтэгжүүлгэ) һайн. Юрэдөө паар хэр бэлдэгдэхэб, тэрээгээр лэ агрономой хүдэлмэрие сэгнэхэдэ болохо. Тариалангаа хубааралхадаа, тэндэһээ эгээн ехэ продукци абаха, хүрьһэ хамгаалха аргануудые харалсаха ушартай. Рапс, донник ногоонууд тариһан эндэ ехэ таараха байна.

Газар дээрэ хүдэлхэдөө нарин технологи баримталха шухала. Тэрээнгүйгөөр амжалта туйлагдахагүй гээшэ.

—Агрономой гээшэ газарай үрэжэл һайжаруулха технологи гэжэ тон зүбөөр нэрлэнэбди. Теэд үнэн дээрээ эдир үедэ ямар технологиуд гээшэб? Манай агрономууд өөһэдөө түсэб табиад, тэрэнэйнгээ ёһоор, газарта үтэгжүүлгэ, тарилга хубааралга, зүбөөр севооборот нэбтэрүүлхэ эрхэтэй мэргэжэлтэд [illegible]. Тодорхойлбол, манай колхоз технологическа картын ёһоор, хэрэгтэй минеральна үтэгжүүлгэнүүдые абанагүй. Үтэгжүүлгэ хубааралгадахадаа газарайнь хүрьһэнэй ямар бодосуудай эльбэг байһаниие харгалзанагүй. Энэ тон буруу. Үтэгжүүлгэ хубааралгадахадаа технологическа картынь харадда абажа үгэдэг болохо гурим тогтоохоор саг ерээ. Саашань севооборот тухай хэлэбэл, баһал дутуутай, эндүүтэйбди, — гэжэ Мухаршэбэрэй районой «Искра» колхозой түрүүлэгшэ А. И. Мальцев үгэ хэлэхэдээ тэмдэглэбэ.

Газарай үрэжэл һайжаруулха, ургаса дээшэлүүлхэ севооборот нэбтэрүүлхын тула элдэб ургамалнуудые тариха хэрэгтэй. Энэмнай агрономой һанаагаар бэелүүлэгдэнэгүй. «Дээрэһээ», «саанаһаа» үгтэһэн заабараар бүхы ажалаа ябуулхада, баян ургаса ургуулхаһаа байха шэмэтэй тэжээлшье ехээр нөөсэлжэ шаданагүйбди. Газар тариалан эрхилэгшэдэй ажалайнь программые мал ажалай таһаг тодорхойлжо үгэхэ зэргэтэй. Ушарынь хадаа, адууһа малай ашаг шэмые дээшэлүүлжэ, ехэ продукци абахаар хараалхадань тэжээлэй ямар сортын ургамал тарихаб, хэды шэнээн шэмэтэй тэжээл хэрэгтэй болохоб гэжэ уридшалан тодорхойлоод, агрономуудта эрилтэ табиха ёһотой. Агрономууд энэ эрилтыень бэелүүлхээр хэрэгтэй сортын, ургасатай, шэмэ шанартай ургамалнуудые шэлэжэ олоод, тариха хүдэлмэреэ түсэблэхэ болоно. Тиихэдээл ажалнай урагшатайгаар ябуулагдажа, гансашье баян ургаса абтаха бэшэ, мүн мал ажалнай улам хүгжөөгдэхэ байна.

Агрономуудай бүхэсоюзна зүблөөндэ хабаадаһан КПСС-эй Загарайн райкомой нэгэдэхи секретарь Ю. Р. Дмитриев үгэ хэлэхэдээ, район дотороо газараа зүбөөр хэрэглэдэг болохо талаар хэгдэжэ байһан хүдэлмэри тухай хөөрөө. Тэжээлэй ургамалнуудай, сэбэр паарай талмай үргэдхэгдөө, органическа болон минеральна үтэгжүүлгэнүүд ехээр хэрэглэгдэдэг болоо. Табан жэлэй туршада 2400 гектар сабшалан дээрэ культуртехническэ хүдэлмэри хэгдээ. 900 гектар шэнэ газар хахалагдажа, ашаглалгада оруулагдаа. Уһалууриин системэнүүд шэнэдхэн заһабарилагдаа, намаг газар хатаагдаа.

Тэжээл үйлэдбэрилхэ хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулагдана. Сабшалан, бэлшээри саг үргэлжэ хүдэлдэг звенонуудта даалгагдажа үгтөө. Тэрэнэй ашаар сабшалангай ургаса гектарһаа 2—3 центнерээр дээшэлээ, хоёр дахин ехэ сенаж бэлдэгдэдэг болоо. Гектарай 20 центнерһээ үлүү ургаса абадаг луговодуудай 100 олошороо. Олон жэлэй ногооной үрэһэ ондоо областьнуудһаа асаржа, өөһэдөө үрэһэ абадаг болоод. Нёдондо ногооной 40 тонно үрэһэн хурнагдаа. Тиигэжэ тэрэнэй тарилгые үргэдхэхэ байнабди.

Тиигэбэшье бии байгаа арга боломжонууд хүсэдөөр хэрэглэгдэнэгүй. Тэжээл үйлэдбэрилгын хүршээн [illegible] тэжээлэй үйлэдбэриин промышленна нүүри дээрэ гаргаха, энэ талаар ажахынуудай хоорондохи предприяти эмхидхэхэ, ажахынуудта тусхай цех байгуулха саг ерээ.

Саашань нүхэр Дмитриев овощ үйлэдбэрилхэ асуудалда тогтоо. Онохойн, Эрхирэгэй совхозуудые овощ үйлэдбэрилхэ шэглэлтэй болгохо тушаа һанамжаа хэлээ. Мүн уһалууриин системэнүүдые барихадаа, тэрэнэй проект зохёохоодоо алдуу эндүү гаргана, хүдэлмэриин шанар хангалтагүй гэжэ «Бурводстрой» трестын ПМК-гай үйлэдбэриин бааза бэхижүүлхэ тухай дурдахаа.

—Бүхэсоюзна агрономическа зүблөөн дээрэ газарай үрэжэл һайжаруулха тухай хэлсээ бэшэ, мүн селекциин болон үрэһэ эрхилэлгые, тодорхойлбол, ургасатай, түргэн эдеэшэдэг шэнэ сортнуудые бии болгожо, үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ тушаа үргэнөөр зүбшэлдэһэн байна, —гээд, Буряадай хүдөө ажахын туршалгын станциин селекциин ба үрэһэнэй таһагые даагша А. Г. Дубровская үгэеэ эхилбэ.

Манай станци арга боломжоор багашье һаа, һүүлэй жэлнүүдтэ ехэ хүдэлмэри хэһэн байна. Жэшээлбэл, бидэ ороoһото ургамалай, олон жэлэй ногооной 14 сорт бии болгожо, 10 сортынь үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхыень үгэһэн байнабди. Тиихэдэ үлдэгшэнь туршалга гаража байнхай. Шэнэ сортнууд гэхэдэ, «Бурятская-34», «Бурятская-79» сортнуудай шэниисэ, «Гэрэл» сортын обеос, «Байкалец» сортын ешмээн, «Иволгинский-68», «Останинский» сортын хяаг бии болгогдонхой. Теэд эдэ сортнууд үйлэдбэридэ дан удаан боложо нэбтэрүүлэгдэнэ.

«Гэрэл» сортын обёос ган гасуурта ехээр даагдахагүй, ургасатай, ороoһонинь томонууд. Түргэн эдеэшэдэг байһаараа ашагтай. Мүнөө туршалгань үргэлжэлһөөр. Тиихэдэ «Байкалец» сортын ешмээн баһал ургасатай. Кабанскын шубуунай фабрикын агроном В. Васильевагай иимэ сортын ешмээнэй үрэһэ абажа, үйлэдбэриин эрхэ байдалда туршахадань, гектарай 43,5 центнер ургаса суглуулагдаа. Һайн сортын үрэһэ туршажа, ехэ ургаса хуряахын түлөө бүхы бэлиг шадабаряа гаргадаг агрономууд олон. Жэшээлбэл, Валентина Васильева, Мухар-Шэбэрэй районой «Загансккий» колхозой агроном Е. В. Калашникова шэнэ сортын үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхээр үгтэхэтэй адли үрэныень олошоруулдаг заншалтай. Ороoһо тариалан, үбһэ ногооной ургаса дээшэлүүлхын тула ажахынуудай агрономуудтай хирэ-хирэ уулзажа, һанамжа, ооролнуудаа андалдадаг болохобди. Энэ манай ажалда ехэ туһа болохо гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Республика дотор ороoһо тариалан, олон жэлэй ногооной үрэһэ үйлэдбэрилгын тон хангалтагүй байдалда ороһон, тэрэниие яажа һайжаруулха тухай «Бурятсортсемпром» үйлэдбэриин нэгэдэлэй начальник В. П. Хомутов тодорхойгоор хэлээ. Республикымнай ажахынууд энэ жэлэй тарилгада хэрэгтэй ороoһоной үрэһэнэй 42 процентые хаагаад байна. Бүхы сортовой үрэһэнэй хахад хубинь лэ нютагай эрхэ байдалда таараха сортын болоно. Мүн ногооной үрэһэ хүрэнгэ бэлдэлгэ нимэрхүү байдалда байна.

Үрэһэ үйлэдбэрилгэдэ ёһотой гурим, нарин системэ байхагүй. Эрдэм шэнжэлэлгын эмхи зургаануудһаа захалаад, үрэһэнэй участогууд хүрэтэрөө муугаар ажаллаһан гэжэ шүүмжэлээ.

Буряадай туршалгын станциин мэргэжэлтэд шэнэ, янала һайн сортнуудые бии болгоно. Тэд тэрэниие түргэнөөр олошоруулха, ехэ газарта таридаг болохо зэргэ мууса эмхидхэнэ. Жэшээнь, «Бурятская-34» сортын шэниисэ Шэтын областьдо 137,2 мянган гектарта таригдадаг болоод байна. Харин манай республикада оройдоо 33,8 мянган гектар эзэлнэ. Хүдөө ажахын институтдай эрдэмтэд энэ талаар ёһотой юумэ хэнэгүй. Элитнэ үрэһөөр хангаха ажахынууд муугаар хүдэлнэ.

Колхоз болон совхозуудта һайн шанартай үрэһэ бэлдэхэ хэрэгтэ анхарагдангүй. Тарилгын шанарта нүлөөлдэг ехэ үрэһэн [illegible]. Үрэһэнэй нөөсэ фонд байгуулагдангүй.

Мүнөө үедэ үрэһэ үйлэдбэрилгые үндэһөөрнь һайжаруулха хэмжээнүүд абтажа байна. Нёдондо Буряадай «Сортсемпром» нэгэдэл эмхидхэгдээ. Тэрэнэй мэдэлдэ 10 совхоз, 9 колхоз үгтөө. Энэнһээ гадна Сибириин отделениин договорой ёһоор ажаллаха 24 ооазова ажахы тодорхойлогдоо. Эдэ бүхы ажахынууд жэлдэ 43,9 мянган тонно ороoһоной, 1850 тонно олон жэлэй ногооной үрэһэ худалдахаар бэлдэхэ зэргэтэй.

Үрэһэ ургуулдаг ажахынуудай материально-техническэ бааза бэхижүүлхэ, тэдэнэрэй үйлэдбэриин шэглэл хуашлгаха тухай бодомжолхоор. Бусад областьнуудай жэшээгээр гансал үрэһэ үйлэдбэрилхэ шэглэлтэй ажахынууд бии болгохоор. Мүнөө дээрэ гансал Шасарганын совхоз иимэ мэргэжэлтэй. Энэ ажахыда үшөө 2500 гектар газар нэмэжэ үгэхөөр гэжэ һанагдана.

СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Газарай хүрьһэ шэнжэлэлгын ба агрохимиин институдай лабораториие даагша, биологическа эрдэмэй доктор Г. П. Гамзиков минеральна болон органическа үтэгжүүлгэнүүдые зүбөөр хэрэглэхэ тухай һонирхолтойгоор тогтон хэлээ.

Паар хэзээдэшье сэбэр байха ёһотой. Хүнгэн хүрьһэтэй газарта үтэгжүүлгэ оруулхада гансашье ургамалда хэрэгтэй бодосуудаар элбэгжэхэ бэшэ, мүн хүрьһэниинь һалхинда үлеэлгэжэ, уһанда угаагдажа муудахагүй байна. Органическа үтэгжүүлгэ тусхай талмайда суглуулаад химическэ аргаар буртаг ногооной үрэһэ үгы хэхэ хэрэгтэй. Наг шэбхэ үни удаан саг соо обоолоод байлгахада минеральна бодосуудынь туһажа үгы болоно. Тиигэжэ поли, сабшалан дээрэ минеральна бодосгүй шэбхэ гаргана. Хониной, шубуунай аргалай минеральна бодосууд түргэн туһадаг. Тиимэһээ суглуулһаар лэ зөөхэ хэрэгтэй. Үтэгжүүлгэһээ газарайнгаа хүрьһэнэй бүридэлые [illegible] ашагтай гэжэ эрдэмтэ тодорхойгоор хэлээ.

— Урдаһаа манай совхоз үбһэ тэжээлээр дуталдадаг, район дотороо эгээл түлөөр ажахынуудай нэгэн байһан юм. Мүнөө иимэ байдалһаа гаража, табан жэлэй саада тээхиһээ гурба дахин ехэ тэжээл бэлдэхэнэбди,—гээд, Баргажанай районой Бодононой совхозой директор А. Г. Елшин үгэеэ эхилээ.

Мүнөө сабшалангаа эзэтэй болгожо, тэжээл үйлэдбэрилхэ цех байгуулаа. Иигэжэ тэжээлээр дуталдахаяа болиһо, адууһа малай ашаг шэмэ дээшэлээ. Саашадаа газарайнгаа үрэжэл һайжаруулха хүдэлмэреэ улам үргэнөөр ябуулхабди гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ.

Сэлэнгын районой «Бестужевский» совхозой кукурузашан Б. Р. Жамбалов хүтэлбэрилжэ байһан звеногойнгоо ажал тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрэхэһөө гадна, даалгагдаһан газартаа жэлэй туршада ажалланагүйбди гэбэ. Мүн һая ашаглалгада тушаагдажа байһан Улаан Сэсэгэй уһалууриин системэ тон муу шанартайгаар баригданхай. Тиимэһээ газараа ундалуулжа шаданагүйбди.

Энэ системэ баригшад бүхы дутагдалаа усадхаха зэргэтэй гэжэ тэрэ шүүмжэлэн хэлээ.

— Газар манай гол баялиг. Тиимэһээ бидэ газартаа эзэн ёһоор хандажа, хүрьһыень, үрэжэлыень улам һайжаруулхаар али бүхы хүдэлмэри ябуулха зэргэтэйбди. Манай совхозой тариалангай хүрьһэн һалхинда үлеэлгэжэ, — муудажа захаланхай гээд, Бэшүүрэй районой Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозой ахамад агроном В. Е. Астрихинский үгэеэ эхилбэ. Һүүлэй жэлнүүдтэ манай совхоз газарай хүрьһэнэй һалхинда үлеэлгэжэ, уһанда угаагдажа муудалгатай тэмсэхэ онол аргануудые нэбтэрүүлжэ захалһан юм.

Гэбэшье ажахыдамнай газарай хүрьһэ урбуулангүй элдүүрилхэ машина, техникэ олоор дуталдана. Энээнһээ уламжалан ехэнхи газараа хуушан аргаар элдүүрилжэ үрэжэлыень улам муудхаажа байнабди. Тиимэһээ энэ табан жэлдэ манда хэрэгтэй машина, техникэ хүсэд хүрэхөөр үгэхэ аабза гэжэ найданабди гэбэ.

Удаань Хяагтын райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. А. Жданов районойнгоо ажахынуудта газарай хүрьһэнэй һалхинда үлеэлгэжэ, уһанда угаагдажа муудалгатай тэмсэхэ ба сабшалан, тариалангайнгаа үрэжэлыень һайжаруулха талаар ямар хүдэлмэриин хэгдэжэ байһан тухай дэлгэрэнгыгээр хэлээ. Тиихэдэ газартаа органическа болон минеральна үтэгжүүлгэ оруулха зорилгонуудай һанаһанда хүрэмөөр ябуулагдаагүй байһан дээрэһээ газарай үрэжэл жэлһээ жэлдэ муудажа, ургасань улам доошолно. Эдэ бүгэдые хараада абажа, саашадаа газарай хүрьһэнэй муудалгатай эрид тэмсэхын тула түрүү онол аргануудые үргэнөөр хэрэглэхэбди. Манай райондо үбһэ ногооной баян ургаса ургуулдаг луговодууд олон. Мүн хартаабхын, кукурузын болон бусад тэжээлэй ургамалнуудай тогтууритай баян ургаса ургуулжа, адууһа малайнгаа ашаг шэмые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулагшад бии байха. Эдэнэй дүй дүршэл олоной дунда дэлгэрүүлэгдэжэ, урагшатайгаар нэбтэрүүлэгдэнэ. Мүнөө районой ажалшад баян ургаса ургуулхын тула 3210 гектарта саһа тогтобжо, 34 мянган кубометр тошо халяагаа. Хабар болотор энэ ажал һаадгүй үргэлжэлүүлэгдэхэ гээд, нүхэр Жданов онсо тэмдэглэһэн байна.

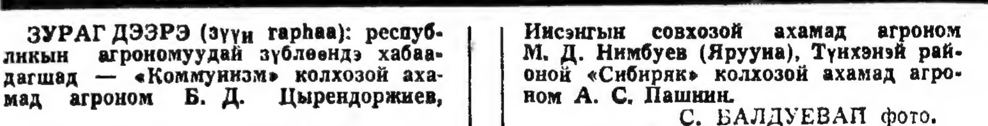
Буряадай хүдөө ажахын институдай кафедрые даагша, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат Н. В. Барнаков элидхэл тушаа үгэ хэлэхэдээ һужаагтуулан тарилга хэхэ онол аргые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ тушаа онсо анхарал хандуулаа. Газарай хүрьһэнэй муудалгатай тэмсэхын тула гансашье хүрьһыень урбуулангүй элдүүрилдэг техникэ хэрэглээд хиааралангүй, заабол һужаа[illegible] шэбхэ, минеральна үтэгжүүлгэ тон зүбөөр, ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ гээшэ баян ургасын ёһэ нүхэсэл мүн гээд тэрэ хэлээ.

Хартаабхын ургаса дээшэлүүлхэ тухай Улаан-Үдын районой Ивалгын ОПХ-гай хартаабхашан В. Л. Будажапов дэлгэрэнгыгээр хэлэбэ. Энэ нүхэрнай даажа байһан звеногойнгоо дүй дүршэлые тодорхойгоор хөөрэхэһөө гадна, хартаабхын ургаса яажа дээшэлүүлхэ арга боломжонуудаа тайлбарилаа. Тиихэдээ энэ жэлдэ гектарай 60 тонно наг шэбхэ ба хоёрлогдоһон суперфосфат, калийна үтэгжүүлгэ нормын ёһоор оруулжа, һайнаар уһалхабди гэбэ.

Яруунын районой «Юбилейный» совхозой ахамад агроном И. Г. Виноградов тэжээлэй ургамалнуудые зүбөөр шэлэжэ тарихада яһала ашагтай гэжэ хэлэбэ. Илангаяа рапс тарихадаа манай эндэ һайнаар ургажа, гансашье малай тэжээл бэшэ, мүн үрэһэ горитойгоор суглуулжа абаабди гээд, тэрэ хөөрөө.

«Бурятсельхозхимия» нэгэдэлэн байгуулагдаһаар жэл үнгэрһэн тухай тус нэгэдэлэй түрүүлэгшэ А. Д. Моглоев хөөрэжэ үгөө. Энэ үедэ 18 райондо «Сельхозхимия» нэгэдэл байгуулагдаа, нэгэдэлэй болон бүхы албан зургаануудтамнай 1500 хүн хүдэлнэ, тэдэнэрэй 307-ниинь дээдэ ба дунда эрдэмтэй мэргэжэлтэд болоно. Бүхыдөө 446 трактор, 407 автомашина даалгагданхай гэбэ.

Үнгэрһэн жэлэй туршада

ЗУРАГ ДЭЭРЭ (зүүн гарһаа): республикын агрономуудай зүблөөндэ хабаадагшад — «Коммунизм» колхозой ахамад агроном Б. Д. Цырендоржиев, Исэнгын совхозой ахамад агроном М. Д. Нимбуев (Ярууна), Түнхэнэй районой «Сибиряк» колхозой ахамад агроном А. С. Пашнин.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

эдэнэрэй хүсөөр 11 миллион гаран түхэригэй, тэрэ тоодо агрохимическэ талаар 4,5 миллион түхэригэй хүдэлмэри хэгдээ. Бүхыдөө колхоз болон совхозуудай тариалан, сабшалан дээрэ 625 мянган тонно органическа, тэрэ тоодо 162 мянган тонно торф бэлдэхэгдэжэ, 153 мянган тонно торфминеральна холисо зөөгдөө. 7,7 мянган гектар дээрэ культуртехническэ хүдэлмэри хэгдэжэ, 41 мянган гектарта минеральна үтэгжүүлгэнүүд оруулагдаа, 52 мянган гектар тарилга химическэ аргаар хамгаалагдаһан байна. Эдэ бүхы хүдэлмэрие Сэлэнгын, Зэдын, Кабанскын районуудай «Сельхозхимия» нэгэдэлнүүд урагшатайгаар ябуулаа.

Тиигэбэшье агрохимическэ хангалга Захааминай, Бэшүүрэй, Загарайн районуудта пула байба. Эндэхи нэгэдэлнүүдэй хүнүүдые, техникые ондоо хүдэлмэридэ памшааһан байха юм. Хэды бэрхэшээлнүүдэй тохёолдоошье һаа, газарай үрэжэл һайжаруулха хэрэгээ һэдэргэ татаха ёһгүйбди гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ.

Саашань нүхэр Моглоев хүдөө ажахые химижүүлгын анхабтар ехэ удха шанартай байһан тухай тогтожо хэлээд, энэ хэрэгтэ сии байгаа дутагдалнуудые элишэлээ. Илангаяа минеральна үтэгжүүлгэнүүдые хадагалха складууд үсөөн, мүн үтэгжүүлгэ [illegible] зүбөөр хэрэглэхэ асуудал гуримшуулагдаагүй байһаар. Наг шэбхэ, торф гол түлөө тариалан дээрэ гаргагдаха ёһотой. Зүгөөр холын отара, гүүртэнүүдэй дэргэдэ үгэг бэлдэнгүй байжа болохогүй. Ерэхэ жэлнүүдтэ манай нэгэдэлэй предприятинууд органическа үтэгжүүлгэнүүдые бүри ехээр зөөдэг болохо байна.

Тариалангай хүрьһэ хамгаалха севооборот ажахыдаа хэрэглэдэг тухайгаа Зэдын районой Ленинэй орденто Борьёогой совхозой ахамад агроном И. П. Занцев зүблөөндэ хабаадагшадта хөөрэжэ үгөө.

— Совхознай бүри жараад онһоо хүрьһэ урбуулангүй элдүүрилхэ плуг болон бусад машинануудые хэрэглэжэ захалаа һэн. Мүнөө үедэ хүрьһэ хамгаалха культиватор, борной, сеялкэнүүдэй бии болоод байхада, энэ гуримда бүгэдөөрөө гэдэргээ хаpалтагүй ороxо саг ерээ, — гээд, нүхэр Зайцев тэмдэглэбэ. — Хэрбээ юһэдэхи табан жэлэй эсэстэ совхозой 16 мянган гектар тариалангай 5347 гектарынь энэ гуримда оруулагдаһан байбал, нёдондо тэрэмнай 14200 гектарта хүргэгдөө. Хэрбээ олон жэлэй ногоонуудай эзэлдэг талмайе оруулалсабал, тэрэ 15100 гектарта хүргэгдэнхэй. Зүгөөр СЗС-2,1 сеялкэнүүдэй дутамаг дээрэһээ иимэ сеялкээр миил 5500 гектар таригдаһан байна.

Газарай хүрьһэ хамгаалха асуудалаар республикын Хүдөө ажахын министерствэдэ гансал нүхэр Косыгин оролдодог. Сельхозтехникын нэгэдэлэйхид энээндэ орой анхардаггүй гэжэ шүүмжэлээ. Арбаад жэлэй туршада хайр шулуутай хүрьһэндэ тарилга хэхэ тусхай сеялкэ захихадамнай асарагданагүй. К-700 тракторта шагтагалха КПГ-2-150 культиваторнуудые захиһаар дүрбэн жэл оолообди гэбэ.

Хүрьһэ хамгаалха техникын дутамаг, тэрээндэ хэрэгтэй частьнуудай тон хомор байһан дээрэһээ буртаг ногоонтой тэмсэхын тула дисктэй лущильник хэрэглэхэ баатай болонобди. Хэрбээ Госкомсельхозтехникэ энэ хэрэгтэ анхараа һаа, эдэ машинануудай зарим шухала хэрэгсэлнүүдые республика дотороо үйлэдбэрилжэ болохо байгаа.

Манай совхоз сабшалан багатай. Тиимэһээ тэрэнээ, мүн тариалангаа булуур станцинуудаар, уһа сасадаг машинануудаар уһалха баатай болонообди. Теэд бидэндэ уһа ябуулха хоолойнууд дуталдана. Мелиораци ба уһанай ажахын министерство 450 гектар бэлшээри уһалха системэ бэлдэхэ гэжэ дүрбэн жэлэй урда захалаад, газарые иишэ тиишэнь малтаад орхижорхинхой. Тэндэ мал бэлшээхын, үбһэ абахын аргагүй. Хэзээ тэрэнээ захадань гаргаха юм гэжэ мэдэхын аргагүй.

Газарай хүрьһэ хам[illegible] байһан хүдэлмэри хангалтагүй, — гээд, Буряадай хүдөө ажахын институдай доцент, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат В. Б. Бохиев үгэеэ захалаа. — Хүрьһэ хамгаалха системые нютагай эрхэ байдалда тааруулан хэрэглэхын оронда Казахстанай хойто талада хэрэглэгдэдэг гуримые нюдэ балайгаар баримталжа ороһомнай буруу. Гансал плоскорезүүдые хэрэглэжэ, юумэнэй урда орохогүйбди.

Манай эндэхи эрхэ байдалда обёос ехээр тариха ёһотойбди. Теэд тэрээндэ үрэһэн дуталдана. Тиимэһээ обёосые паар дээрэ тариха севооборот баримталха хэрэгтэй болонхой.

Хүнгэн хүрьһэтэй газарта аммиачна уһа хэрэглэхэдэ, ургасань гектарай 7 центнерһээ үлүүгээр дээшэлдэг.

Газарай хүрьһэ хамгаалхын тула тэрэниие оло дахин элдүүрилһэнэй хэрэггүй гэһэн бодомжолые зүбшөөхөөр бэшэ гэжэ нүхэр Бохиев мэдүүлээ. Юуб гэхэдэ, манай эндэхи хүрибтэр хүрьһэтэй газар ургаса хуряалгын үедэ машинануудай мөөртэ дарагдажа, мүн тэндэ мал бэлшээхэдэ угаа хатуу, хирпиисэ шэнги болошодог. Тиимэһээ тэрэниие зөөлэрүүлхэ хэрэгтэй гэбэ.

Удаань Хурамхаанай районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой тэжээл үйлэдбэрилдэг цехэй начальник Б. Г. Бадмаев үгэ хэлээ. Тиихэдээ арбадахи табан жэлдэ сабшалангаа үндэһөөрнь һайжаруулһанай, уһалһанай, культуртехническэ хүдэлмэри хэһэнэй, тэрэнээ хорёолһоной ашаар хоёр дахин ехэ үбһэ бэлдэхэдэг, сенаж дарадаг болообди. Энэ хүдэлмэрие манай цехэй оньһожоруулагдамал 5 звено хэжэ гарана.

Теэд бидэнэр туйлаһанаараа һанаагаа амарнагүйбди. Арбан нэгэдэхи табан жэлдэ, нэн түрүүн 1981 ондо бэелүүлхэ ехэ зорилгонуудые урдаа табинхайбди. Нэн түрүүн, тэжээлэй шанар дээшэлүүлхэ, үбһөө ногоохоноор хатаажа абаха, сенаж ехээр бэлдэхэдэг болохо зорилготойбди. Тюк болгогдоһон үбһые искусственна аргаар хатааха, тэжээлые брикет болгохо агрегадууд абтаа.

Хоёрдохёор, сагай уларилһаа дулдыдангүй, жэл бүри тогтууритай баян ургаса абахын тула сабшалангаа уһалха бүхы арга боломжонуудаа хэрэглэхэ шухала. Тиимэһээ хабартаа, зунай эхсэр хада ууланудһаа ерэһэн уһые тогтоожо абаха, тэрэниие хэрэглэхэ хэмжээнүүд хараалагдаа.

Үгынгөө түгэсхэлдэ нүхэр Бадмаев «Бурводстрой» трестын ПМК-гай хүдэлмэри шүүмжэлээ. Эдэнэр Улаaганта гэжэ газарта 1975 ондо культуртехническэ хүдэлмэри хээд, Баргажан мүрэнэй эрьеын захаар хаалта хээд, тэрэнээ захадань гаргаагүй. Тиимэһээ тэрэ 250 [illegible] Бухтэрэй уһалууриин системэ барижа эхилээд, баһал хахадтань хүргөөд орхижорхёо. Иимэ хүнүүдтэ хэмжээ абахаар гэжэ һанагдана гэбэ.

Агрономуудай үүргэ ба харюусалга дээшэлүүлхэ, тэдэнэртэ эдэбхи, хэшээлтэйгээр ажаллаха арга олгохо, хүдэлмэридэнь али болохоор туһалха тухай республикын хүдөө ажахын министрэй орлогшо Ф. Г. Бадеева үгэ хэлэхэдээ онсо анхарһан байна.

Газар тариалангай культура дээшэлүүлхын тула агрономуудай, мелиораторнуудай, механизаторнуудай, газар уһалагшадай үүргэ дээшэлүүлхэ, тэдэнэртэ шанга эрилтэ табигдаха, хүрьһэ хамгаалха системэдэ тэдэнэрые һургаха шухала гэбэ. Илангаяа энэ жэлэй хабарай тарилгада саг соонь, һайнаар бэлдэхэ асуудалда тогтоһон байна.

Зүблөөнэй эсэстэ КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр А. У. Модогоев дэлгэрэнгы үгэ хэлэжэ, ороoһо тарья, хартаабха, овощ, тэжээл элбэгээр абадаг болохо зорилгонууд дээрэ тогтоо.

ХИЛЫН · ТАСС · АПН · саанаһаа

ИНДИИН НАЦИОНАЛЬНА ҺАЙНДЭР

ДЕЛИ. Энэдхэг арад өөрынгөө национальна һайндэр — Республикын үдэрые январиин 26-да баярай оршон байдалда тэмдэглээ. Олон мянган делиинхид, Индиин ниислэлэй айлшад тугуудаар, гирляндануудаар, сэсэгүүдээр шэмэглэгдэһэн Делиин гол гудамжа—Радж Пахтда гараба. Эндэ сэрэгэй парад болоо. Правительствын гэшүүдэй, гадаадын айлшадай байһан трибунанудай хажуугаар ороной элдэб штадуудай түлөөлэгшэдэй үзэсхэлэн һайханаар шэмэглэгдэһэн колоннонууд дабшан гараба.

Республикын үдэртэй дашарамдуулан, Индиин бүхы нютагуудта иимэ һайндэр тэмдэглэгдэв.

Республикын соносхогдоһон үдэрһөө хойшо үнгэрһэн 30 жэлэй турша соо Инди национальна бэеэ даалһан байдалаа бэхижүүлхэ талаар нилээд ехэ амжалтануудые туйлаһан, уласхоорондын оршом соо ехэ хүндэтэй болоһон байна. Индира Гандиин толгойлдог правительство эб найрамдалта, ямаршье бүлэглэлдэ хабаадахагүй, сүлөөрэлгын хүдэлөөнүүдые эдэбхитэйгээр дэмжэхэ, уласхоорондын харилсаа холбоо хүгжөөхэ, Советскэ Союзтай, социалис хани нэгэдэлтэ бусад оронуудтай харилсаагаа бэхижүүлхэ гадаадын политика сэхэ шууд баримталан бэелүүлнэ.

Үнгэрэгшэ жэлэй декабрьда КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. Брежневэй хани ёһоной албанай хэрэгээр Индидэ ерэлгэ Совет-Индиин холбоо барисаанай түүхэдэхи шухала шата болоо. Бүгэдэ нийтын мэдэрһэнэй ёһоор, энэ ерэлгын үедэхи түүхэтэ уулзалганууд СССР-эй ба Индиин хоорондохи хани барисаа, харилсаа холбоое саашадань хүгжөөлгэдэ ехэ туһа хүргэһэн байна.

Индиин хүгжэлтын жэлнүүд—ороной экономическа хүсые улам арьбадхаһан жэлнүүд байгаа. Инди промышленна үйлэдбэрилгын хэмжээнэй талаар дэлхэйн арбан түрүү ороной тоодо оронхой. Советскэ Союзай туһаламжаар баригдаһан мүнөө сагай индустриин томо предприятинууд Индиин экономикын гүрэнэй секторэй үндэһэ һуурииь болоод, үрэ түгэсөөр, эршэмтэй түргэнөөр хүгжэн һалбарна. Индиин правительство ороной экономическа бэеэ даалһан байдалай үндэһэ һуури болоһо гүрэнэй секторые улам бэхижүүлхэ хараа бодол залан шууд баримталан бэелүүлнэ. Индиин социально-экономическа хүгжэлтын зургаадахи табан жэлэй түсэбэй (1980—1985 онуудай) проект гүрэнэй секторэй хэрэглэмжэдэ 975 миллиард рупий һомолхоор хараална. Тэрэшэлэн хүн зоной ажалаар хангагдаса, үгытэйшүүлэй байдал һайжаруулха зорилгоор хүдөөгэй районуудай хүгжэлтые түргэдхэхэ хэмжээнүүд хараалагданхай.

Энэдхэг арад амгалан байдалай, социальна дэбжэлтын замаар саашадаа дабшаха гэжэ шиидэнхэй

(ТАСС).

ПЕКИНЭЙ ТУСХАЙ СҮҮДЭЙ ШИИДХЭБЭРИ

ПЕКИН. Цзян Цзин ба Линь Бяогой «контрреволюционно бүлэглэлнүүд» гэдэгэй хэрэгээр тусхай сүүдэй гаргаһан шиидхэбэри эндэ соносхогдобо. Мао Цзэдунэй һамган байһан Цзян Цин, КПК-гай ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн байһан Чжан Чуньцяо гэгшэд саазалагдахаар сүүдлэгдээ. Гэбэшье тэрэниие гүйсэдхэлгэнь хоёр жэлээр хойшолуулагдаба. КПК-гай ЦК-гай түрүүлэгшын орлогшо байһан Ван Хунвэнь бүхы наһаараа түрмэдэ хаагдахаар. КПК-гай ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн байһан Яо Вэньюань — 20 жэлдэ түрмэдэ хаагдахаар шиидхэгдэбэ.

Бусад сүүдлүүлэгшэд: КПК-гай ЦК-гай Политбюрогой гэшүүд байһан хүнүүд — Мао Цзэдунай өөрынь секретарь Чэнь Бода, Хитадай армиин Генштабай начальник байһан Хуан Юншэн, сэрэгэй мэдээжэ хүтэлбэрилэгшэд Ли Цзопэн, Цю Хуэйцзо, У Фасянь, тэрэшэлэн ВВС-эй политкомиссар байһан Цзян Тэнцзяо гэгшэд элдэб болзорнуудаар — 16-һаа 18 жэл хүрэтэр түрмэдэ хаагдахаар шиидхэгдээ.

Мао Цзэдунэй үүсхэлшэнь байһан «соёлой хубисхал» гэдэгэй бодото удха шэнжые гэршэлһэн материалнууд сүүдэй боложо байха үеэр элирээ. «Соёлой хубисхал» гэдэгынь Хитадай экономическа ба социальна хүгжэлтэдэ заһаршагүй хохидол ушаруулһан, социалис олохон гуримуудые һандааһан, олон зониие мүрдэһэн хюдаһан байна. Хитадай хэблэлэй мэдэрһэнэй ёһоор, тэрэ үедэ 100 миллион шахуу хүн гэмтэл хохидолдо ороһон байгаа.

«Соёлой хубисхалда» миниин хабаадалга Мао Цзэдунэй хүтэлбэрилгэтэй таһаршагүй холбоотой байһан юм гэжэ Цзян Цин сүүд дээрэ хэлээ. «Бүхы ябуулгаяа түрүүлэгшэ Мао Цзэдун толгойлогшотой КПК-гай ЦК-гай шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан хэһэн байхаб» гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

„ҺЭРГЭН ХҮГЖЭЛТЭ" ТАБИГДАБА

Л. И. Брежневэй «Һэргэн хүгжэлтэ» гэжэ номой удхаар Н. Мирошниченкын зохёоһон зүжэг Х. Н. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрта һаяхан табигдаба. Оршуулгыень поэт Гунга Чимитов бэелүүлээ.

РСФСР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша Ф. С. Сахиров зүжэгые найруулан табиба. Буряадай АССР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша В. В. Тевелев шэмэглэлыень бүтээгээ.

РСФСР-эй габьяата артистнууд П. Н. Николаев, Ц. П. Пурбуев, Буряадай АССР-эй арадай артистнууд Г. Б. Бутуханов, М. Г. Елбонов, С. Б. Рабсалов, С. У. Уладаева, мүн Буряадай арадай артистка, Буряадай АССР-эй республиканска шангай лауреат Л. Л. Дугарова, республикын арадай артистнууд, Буряадай комсомолой шангай лауреадууд Л. И. Егорова, М. Ц. Зориктуева, Буряадай АССР-эй габьяата артистнууд М. Жапхандаев, Ч. Ц. Гуруев, Ц. Цырендоржиев, Д. Б. Сангажапова, Н. Г. Токуренова, Г. Батомункуева, Б-Х. Рабданова, артистнар С. Д. Хажигов, Б. Ц. Будаев, Б. Г. Цыденов, Д. Д. Бочиктоев, А. Ц. Дагбаев, О. Д. Бабуев болон бусад — хамта 46 артист тус зүжэгтэ хабаадана.

Совет арадай баатарлиг түүхын нэгэ хубиие магтан дууулаһан зүжэгые харагшад халуунаар угтан абаа.

М. ДАНИЛОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Авторай рольдо наадаһан С. Д. Хажитов.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

ГВАРДЕЕЦҮҮДЭЙ ДАЙШАЛХЫ ЗАМ

СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй министерствын хэблэл Л. С. Карташовой «Москва шадарһаа Кенигсберг хүрэтэр» («От Подмосковья до Кенигсберга») гэһэн номые барлажа гаргаба. Советскэ Союзай хоёр дахин Герой, Советскэ Союзай Маршал И. Х. Баграмян оролто үгыень бэшэһэн байна.

Номой автор хадаа 97-дохи стрелково дивизиин орган болохо «За счастье Родины» гэһэн газетын редактор байһан юм. Харин тус дивизи анхан Буряад орондо эмхидхэгдэн мүндэлһэн түүхэтэй. «1941 оной декабрь Буряад орондо айхабтар шэмэрүүн байһан юм. Улаан Армида татагдаһан сэрэгшэд саһан, шуурган соогуур ябажа, Улаан-Үдэ шадар оршодог Доодо-Онгостойн станцида сугларжа байгаа бэлэй»,— гэһэн үгэнүүдээр ном эхилнэ.

Тэрэ үедэ сэрэгтэ татагдагшадай дунда барилгашан Никифор Афанасьев (Советскэ Союзай Герой болоһон хүн). Бэшүүрэй колхозник П. В. Перевалов, Хориһоо ерэһэн тракторист Н. Б. Дашиев, тэрэнэй нютагаархид А. А. Квашнин, А. П. Путинцев, Д. М. Неверов, буряад драмын театрай артист Г. Ф. Лосев, дивизиин финансист болоһон Б. Б. Бухаев болон бусад нүхэд бии һэн.

97-дохи стрелково дивизи 1942 оной февраль соо Баруун фронт ошожо, 16-дахи армиин бүридэлдэ ороо һэн. Харин нэрлэгдэгшэ арми Забайкальска сэрэгэй округһоо генерал К. К. Рокоссовскиин хүтэлбэри доро ерэжэ, Москва шадар болоһон хатуу шанга байлдаанда шалгарһан габьяатай гэжэ дивизиинхид угаа баяртайгаар мэдээ һэн. Харин нүхэр Рокоссовский граждан дайнай үедэ 53-дахи морин сэрэгэй полкын командир ябахадаа; сагаантанай болон хариин интервентнүүдэй һабарһаа Буряад оронио сүлөөлэлсэһэн юм.

Москва тээшэ дүтэлхэ бүринь шархатаһан хүнүүдые тээһэн санитарна поезднууд ушардаг болобо.

— Сибирягууд бэшэ аабзат? — гэжэ шархатаашад асууха.

— Мүн даа, Сибириһээ бди, — гэжэ дулаалагдаһан товарнягууд соо һуугшад харюусаха.

— Гансата мэдэхээр байна. Бидэнтэй хамта баһал сибирягууд дайлалдаһан юм. Бэрхэл хүбүүд һэн. Бэеэ эмшэлүүлжэ эдэгэһээр лэ, бидэш таанартаа нэмэжэ ерэхэбди.

Дивизионно газетын редактор нимэрхүү хөөрэлдөөнүүдые нилээд шагнаһан, хадуужа абаһан байна бшуу.

«Эдэ үгэнүүд политхөөрэлдөөнһөө дутуугүйгөөр хүбүүдэй зоригые бадаруулдаг һэн. Шүдхэрэй шарай тиимэшье аймшагтай бэшэ байгаа хаш гэһэн һанал сэрэгшэдэй толгойдо гансата бүхэжэдэг байгаа ха юм»,— гэжэ номой автор саашань бэшэнэ.

1942 оной февраль соо Баруун фронтдо Думиничи гэһэн посёлогой ойро Сибириһээ ошоһон шэнэ сэрэгшэд түрүүшынгээ байлдаанда ороһон байгаа. Нютагаймнай хүбүүдэй хабаадаһан дайшалхы олон үйлэнүүд ном соо зураглагданхай. Жэшээнь, номой 15-дахи нюурта иигэжэ уншанабди: «Рото добтолгодо орожо байгаа. Бато Цибенов мори тэргээр сэрэгшэдтэ эдеэ асарба. Тулалдаанай түлэг боложо байхада, Цибенов дайсанай һомон соогуур ротынгоо байһан газарта хүрэжэ ошоод, окоп соо хэбтэжэ, деревни соогуур иишэ тиишээ гүйлдөөшэ фашистнуудые мэргэлэн буудажа ороо һэн. Тэрэ байлдаанда 10 гитлеровецүүдые хорообо бэлэй. Шуран, ажалша бэрхэ тэрэ хүн яһала мэргэн буудагша байшоо».

Советскэ Союзай Герой Н. С. Афанасьев тухай энэ ном соо олон юумэн хэлэгдэнхэй. Загарайн районой Мухар-Талада түрэһэн нүхэр Никифор Самсонович эдеэ шанагшаар сэрэгшын албые эхилһэн намтартай. Удаань мэргэн буудагшадай һургуулида эльгээхыень командованида хандаһан байгаа. Тэрэ һургуулияа дүүргэхэдээ, Афанасьев дивизиин эрхим мэргэшэдэй нэгэн болоод, 1942 оной ноябрь болотор, 119 фашистые үгы хээ. Дайлалдаха үе соогоо мэргэн буудагша 250 фашистые хорооһон габьяатай.

Нэгэ полкдо хамта алба хэһэн артиллериин техник Георгий Лосев тухай Г. Нибфулинай һайнаар һанан дурсан ябадаг тушаа 39-дэхи нюурта бэшээтэй: «Ходоо жэшээ харуулжа ябадаг, сэрэгшэдтэ анхаралтай командир, эрхим һайн мэргэжэлтэ, айхые мэдэдэггүй сэрэгшэ байһан юм. Дайн соогуур полкын артиллеристнүүдтэй ходо хамта ябажа, буу зэбсэгүүдэй эбдэрээ һаа, заһалсадаг һэн. 1943 оной февралиин эгээл 23-най үдэр можоёо хүндөөр шархатаһан командираа медсанбат руу ябуулһан зомди. Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын I шатын орденоор тэрэ шагнагдаһан байха».

Эдэ үгэнүүдые уншахадаа, Агууехэ Илалтын болоһоор 35 жэлэй үнгэрһэн хойно Буряадай АССР-эй арадай, РСФСР-эй габьяата артист, сагһаа урид һаһа барашаһан Георгий Фёдорович Лосевой дурасхаалые хүндэлжэ, доро дохихо дуран хүрэнэ.

Хоринин районой Хүлэй-Үртөөһөө ошоһон Артём Афанасьевич Квашнин мүн лэ тэндэ алба хээ. Тэрэмнай 1939—1940 онуудта болоһон совет-финскэ дайнда хабаадаһан хүн һэн. Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын I болон II шатын орденуудтай.

Ехэ буугай командирнууд ябаһан хоёр Павел — Павел Афанасьевич Сафарчев, Павел Антонович Дымшаков гэгшэд Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг юм. Тэдэ хоёр 97-дохи — хожомынь **83-дахи гвардейскэ** гэжэ нэрлэгдэһэн дивизидэ алба хэһэн байгаа. Наһаар сасуу тэдэ хоёр нэгэ батарейдэ ябаа. Дайсадай танкаар добтолходо, тэдэнииие гэдэргэнь сохихо хэрэгтэ хамта хабаадаһан хоёр Павел хоюулан шархатабашье, «Шэн зоригой түлөө» медаляар шагнагдаһан юм.

Номой автор Лев Сергеевич Карташев дайнай түгэсхэлдэ болоһон һонирхолтой уулзалга тушаа 113-дахи нюурта иигэжэ бэшэнэ:

«Дайнай замхаһан түрүүшын үдэр Кенигсбергдэ наратай дулаан байгаа бэлэй. Үүрэй сайхатай сасуу, дайнда һандарһан городто хүн зон, машинанууд дүүрэшэбэ. Харин танкнууд, машинанууд, пушканууд ерэжэл-ерэжэл байба. Тиихэдэ пленде абтаһан гитлеровецүүдэй колоннонууд тэдэнэй урдаһаа харгын захаар һунанхай.

Нэгэ колоннын урда дивизионно тагнуулшадай ротын ахалагша сержант Сергей Никишов автомат баринхай, һүрөөтэйгөөр алхалжа ябатараа, ахалагша сержант Намбар Дашиевтай уулзашаба.

—Туужа ябана гүш? —гэжэ хөөрэлдөө эхилхын тула Дашиев асууба.

— Хүргэжэ ябанаб, —гэжэ Никишов заһаба. —Хоёр мянган хүниие яагаад туухабши?

— Бүхэли полк гээшэл!

— Ши юун гэжэ һанаабши!

Нэгэ ротодо хамта алба хэжэ, Сергей Намбар хоёр хани нүхэд болоһон байгаа. Нэгэ мянга зуун хоногто газар гэр соо гү, али окоп соо хамта һойрсожо, хамта дайлалдажа, тагнуулда хамта ошоод, шабар, уһан соогуур мүлхижэ, зоболон баяр хоёроо тэгшээр хубаажа ябахадаа, одоо нүхэсэнгүй яалайб!

Ахалагша сержант С. Л. Никишовые «самсатайгаар эхэһээ түрэһэн, золтой хүн» гэжэ ротынхидынь нэрлэдэг һэн. Гурбан жэлэй туршада гуша гара дахин дайсадай байһан газар руу ошоһон, гар тулалдаандашье хабаадаһан аад, нэгэшье дахин шархагажа үзөөгүй байгаа.

Душэн хоёр дахин тагнуулда гараһан, дүрбэн хүниие пленде абаһан габьяатай хүн Намбар Дашиев байха. Тэрэнэй дайшалхы габьяа хадаа Улаан Одоной, Алдар Солын III шатын орденуудаар, «Шэн зоригой түлөө» медаляар, отличнигай тэмдэгээр тэмдэглэгдэнхэй. Взводой командирай туһалагшын тушаалда ябахадань, дайн дүүрэһэн юм.

Л. С. Карташевой ном хэдэн мянган уншагшадай дурые сохом буляаха даа. Олон уншагшад өөһэдынгөө дүтын хүнүүд, нютагаархид тухай мэдээсэл олохо оайха.

97-дохи байһанаа, 83-дахи стрелково гвардейскэ болоһон дивизи дайшалхы габьяануудайнгаа түлөө. Дайшалхы Улаан Тугай, Суворовой орденуудта хүртэһэн юм. Мүн баһа «Городокско» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэтэй һэн.

10000 хэһэгээр хэблэгдэһэн энэ номые манда олохонь бэрхэтэй. Номой найманай албанайхид захил хэхэдээ, номой гол геройнууд хэд бэ гэжэ мэдэхэ зэргэтэй гэжэ һанагдана.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай түүхэ саг жэлэй үнгэрхэ тума улам элиржэ, совет арадай шэн зоригто габьяагай удха шанар бидэндэ улам бүри үнэтэй болоно бшуу. Тиимэһээ иимэ номууд уншагшадай дунда түргөөр тарашана.

О. ЦЫБИКОВ.

ОЛООРОО ХАБААДАЯ

Арбан нэгэдэхи табан жэлдэ хүн зоной бэеын элүүрые хамгаалгын материально-техническэ бааза нилээд һайжаруулагдаха, эм домоор хангалгын хэмжээн дээшэлхэ юм. Энэ талаар Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэй республиканска эмхиин түлөөлэгшэд нилээд оролдолго гаргахаар зэһэнхэй. Эдэнэрэй бэелүүлдэг шухала хэмжээнүүдэй нэгэн хадаа һайн дураараа шуһаяа тушаалгын хүдэлмэриие үргэдхэхэ гэһэн зорилго болоно.

Юрэ бодомжолоод үзэхэдэ, элдэб үбшэндэ дайрагдаһан, операци хүүлэһэн хүнүүдтэ хүнэй шуһан ба шуһаар хэгдэһэн препарадууд амидаралта хүсэн болоно үгэдэг. Онсолбол, фибриноген, альбумин, гамма-глобулин, полиглобулин гэхэ мэтые тоолоходоо, хүниие «амидыруулдаг» шэдитэй эдэ бүхы препарадууд донорой шуһанһаа абтадаг гэжэ марталтагүй.

Улаан-Үдэ хотымнай Советскэ райондо 2500 гаран хүн шуһаяа минтээр тушаадаг бо онхой. Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэй, элүүрые хамгаалгын хүдэлмэрилэгшэдэй эмхидхэлэй-ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулһанай ашаар иимэ үрэ дүн туйлагдаа гэжэ тобшолмоор.

Донорой үдэрэй үнгэргэгдэхын урда һайн бэлэдхэл хэгдэдэг. Лекци уншаха, санбюллетеньнүүдые гаргаха, стенднүүдые шэмэглэн гоёохо, листовконуудые тарааха гэхэ мэтэ даабаринууд үгтэдэг. Телефонно-телеграфна станцида, шэлэй, судна бүтээлгын, «Электромашина» заводуудта, хотын нарайлалгын байшанда, дээдэ һургуулинуудта иимэ тусхай үдэрнүүд эмхидхэл һайнтайгаар, эмхи гуримтайгаар үнгэргэгдөө.

Зүүн Сибириин технологическа институдай здравпунктые даагша В. Г. Елаев студентнэрые донорой хүдэлөөндэ хабаадалсахыень уриалан, шуһаяа һайн дураараа тушааха дуратайшуулан тоо олошоруулаа. Буряадай багшанарай институдта шуһа абадаг пунктда энэ хүдэлмэри үүсхэл шалабаритайгаар ябуулагдана. Иигэжэ элдэб аргануудые хэрэглэһэнэй ашаар һуралсалай хоёр эмхи зургаануудай табадахи студент бүхэн донор болоһон байна.

Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэй эхин эмхинүүдэй түрүүлэгшэнэр өөһэдөө бодото жэшээ харуулдаг. Жэшээлхэдэ, шэлэй заводто хүдэлдэг В. П. Баранец хори дахин, оёдолой «Туяана» нэгэдэлэй хүдэлмэрилэгшэ Е. И. Рыбакова арба дахин шуһаяа тушааһан байха юм.

Тэхэтэй хамта үбшэнтэнэй түрэл гаралайхидай һайн дураараа шуһаяа тушааха ушар олошоронхой. Дүтынгөө хүнэй хүндэ байдалда ороод байхада, хэн арсахаб даа. Энэ хүдэлмэри хотын нарайлалгын байшанда (ахамад врач А. В. Дождикова), хүүгэдэй 2-дохи больницада (ахамад врач Л. Н. Алексеева), хотын 2-дохи больницада (ахамад врач О. М. Богданова) плангаяа урагшатайгаар ябуулагдадаг.

Предприяти болон эмхи зургаануудта донорнуудай слёдой үнгэргэгдэдэг болоһониинь һайшаалтай. Донорнуудай соведэй гэшүүд һайн дураараа шуһаяа тушаагшадай тоо олошоруулхын, тэрэниие элүүрхын тула тусхай хэмжээнүүдые хараалдаг. Нёдондоной дүнгүүдые абаад харахада, Советскэ райондо 1000 хүнэй 57,6 процентнь донорнуудай зэргэдэ жагсаһан.

Донорой шуһан хүнүүдэй ами наһа абарха ушарта, үбшэнтэнэй бэеые элүүржүүлхэ хэрэгтэ юугээршье сэгнэшэгүй үнэтэ эм дом болодог гээшэ.

В. МИНГАНОВА,
Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэй обкомой методист.

Зуун жэлэй барилга фото-зурагуудта

Комсомольск-на-Амуре хотодо нээгдэһэн выставкэдэ табигдаһан фото-зурагууд БАМ-ай түрүүшын барилгашадай шэн зоригые, тэдэнэй туйлаһан амжалтануудые харуулна. Энээл түрүүлэн выставкэдэ орожо харагшадай дунда ТАСС-ай корреспондент байлсаһан байгаа. Октябриин 50 жэлэй нэрэмжэтэ Соёлой ордоной кинофотостудиин хүтэлбэрилэгшэ Вадим Коробков агуу ехэ барилгын түүхэ-бэшэгые фото-зурагуудаар домоглон харуулна гэжэ тэрэ бэшэнэ.

Украиный түлөөлэгшэдэй түрүүшын майхан ба тэдэнэй бодхооһон Ургал тосхон, Амар мүрэн дээгүүр түмэр харгын хүүргэ бодхооһон барилгашад, Хабаровска хизаарай газар дээрэ һүүлшын «мүнгэн» рельснүүдые болзорһоонь урид табиһан сэрэгшэд-түмэр замшад фото-зурагууд дээрэ харуулагдана.

Алас-Дурнын уран зохёолшо В. Кореневтой суг хамта байгууһан гурбан фильмнь В. Коробковой фото-бүтээлнүүдые нэмээнэ. Социалис оронуудай һайн дуратанай бүтээһэн фильмүүдэй Москвада болоһон уласхоорондын кинофестиваль дээрэ «Последняя переправа» гэһэн фильмнь ажалай темые эрхим һайнаар харуулһанай түлөө тусхай дипломоор тэмдэглэгдэһэн байгаа.

БАМ-ай Зүүн участогай бүхы клубууд болон соёлой байшангуудта энэ ехэ выставкэ харуулагдаха юм.

М. КОЛБАСКО.
Комсомольск-на-Амуре, Хабаровска хизаар.

Спорт

АРГА ДҮРЭЕЭ ХАРУУЛБА

Һурагшадай дунда дүрэ буляалдалгын барилдаагаар РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Калининград хотодо болоһо дүүрэбэ. Һурагшадай XVI спартакиадын тоосоогоор үнгэргэгдэһэн энэ мүрысөөндэ Россиин Федерациин 42 суглуулагдамал командын эдир барилдаашад хабаадаһан байна.

Хүүгэдэй спортын 7-дохи һургуулиин (директорынь Р. Г. Валеев) һурагшад энэ ехэ мүрысөөндэ республикынгаа нэрэ хүндые хамгаалхадаа, яһала ехэ амжалта туйлаа гээд тэмдэглэлтэй.

Улаан-Үдын 25-дахи һургуулиин 10-дахи классай һурагша Александр Бардаханов бар хүсэтэй, арга дүрэтэй барилдаашан болоһо ябаһанаа харуулаа. Тэрэ Ф. Исмагилов (Казань). К. Архипенков (Смоленск). В. Иванов (Пермь) гэгшэдые илажа, түгэсхэлэй мүрысөөндэ Кемеровэ хотын Иван Калашниковтай ана-мана тулалдабашье, очкогоор булигдажа, хоёрдохи һуури эзэлбэ. Тиихэдээ манай барилдаашан эдиршүүлэй дундаһаа ороной чемпион В. Яковлевые (Яхадай АССР) ахижа гараһан байха юм. Энэ һургуулиин ахалагша тренер Валерий Сыдеев тэрэниие һоридог.

Тренер В. Ангархаевай һурган һоридог 32-дохи һургуулиин 10-дахи классай һурагша Валерий Балдуев илалта туйлаха ехэ хүсэл эрмэлзэлтэй байһанаа харуулаа. Тэрэ дүрбэн хүниие диилээд, түгэсхэлэй наадандa Дагестанай түлөөлэгшэ Р. Балакардашевта шүүгдэжэ, мүнгэн медаляар шагнагдаһан байна.

Манай командын гэшүүд Н. Иванов, С. Замбалов гэгшэд мэргэжэлтэдэй һайшаалда хүртөө. Сергей Замбалов эдиршүүлэй дундаһаа ороной чемпион Роман Чинковтой (Кемеровэ) барилдахадаа, 11 : 12 тоотойгоор шүүгдэбэ. Энэнь манай эдир спортсменэй ехэ арга хабатай байһые гэршэлнэ бшуу.

САГААЛСА ДЭЭРЭ— ЭДИРШҮҮЛ

Эдиршүүлэй дунда һур харбалгаар Улаан-Үдэ хотын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн «Динамо» бүлгэмэй спортзал соо үнгэргэгдэбэ. Партиин XXVI съездэдэ зорюулагдаһан энэ мүрысөөндэ аһар найман командын 60 гаран мэргэшүүл хабаадажа, мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлһэн байха юм. Эдэнэр 25 болон 18 метрһээ мүрысэбэ.

Түрүүшын үдэр 25 метрһээ харбахадаа, «Локомотив» бүлгэмэй түлөөлэгшэ — 48-дахи һургуулиин 9-дэхи классай һурагша спортын мастерта кандидат Герман Хагдыров шалгаржа, түрүү һуури эзэлээ һэн. «Труд» бүлгэмһөө Б. Дансаранов, «Спартагһаа» И. Казайкин гэгшэд удаадахи һууринуудта гарапан байгаа.

Энэ зайда басагадай дундаһаа «Динамо» бүлгэмэй харбагша Светлана Николаева илалта туйлаба.

18 метрһээ харбахадаа, түрүү һуури эзэлжэ ябагшад амжалтаяа батадхажа шадаагүй. Баргажанай районой Уланай дунда һургуулиин 8-дахи классай һурагша Владик Дампилов («Спартак») һайнаар мүрысэжэ, түрүү һуури эзэлһэн байна. Тиигэжэ тэрэ дүн хамта 1057 очко абажа, Улаан-Үдэ хотын чемпион болоо. Б. Дансаранов — хоёрдохи, Г. Худяков («Динамо») гурбадахи һууридa гараба.

«Динамо» бүлгэмэй спортсменка Светлана Коровенкова 1048 очко абажа, басагадай дундаһаа чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна. Энэл бүлгэмэй харбагшад С. Николаева, В. Рейф гэгшэд хүндэлэлэй табсангай удаадахи шатануудта гараа.

Мүрысөөнэй дүнгүүдээр «Динамо» бүлгэмэй суглуулагдамал команда (ахалагша тренерынь Ц. Б. Будаев) илалта туйлаба. Тренер В. А. Чупровой һурган һоридог «Локомотив» бүлгэмэй эдир харбагшадай хоёрдохи һуури эзэлһэниинь һайшаалтай. Хүүгэдэй спортын 3-дахи һургуулиин нэгэдэхи команда иимэ ехэ мүрысөөндэ түрүүшынхеэ шангай һууридa гараба бшуу.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ҺУРАГШЫН АМЖАЛТА

Шатараар «Буревестник» бүлгэмэй областной соведэй түрүү һуури эзэлхын түлөө ээлжээтэ мүрысөөн Зүүн Сибириин технологическа институдай 8-дахи корпус соо үнгэргэгдэжэ байна.

Энэ жэлдэ студентнэрэй мүрысөөн һонирхолтой, шанга тэмсэлдэ үнгэрнэ. Республикын чемпион спортын мастерта кандидат Б. Митыпов, врач, спортын мастерта кандидат А. Алексеев, эхэнэрнүүдэй дундаһаа Буряадай АССР-эй чемпионка, багшанарай институдай багша С. Жеребцова энээндэ хабаадана. Гадна нэгэдэхи разрядтай бүлэг залуу шатаршад бүлгэмэй чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө мүрысэнэ.

Һурагшадай дунда мэнэ һаяхан үнгэргэгдэһэн зонын мүрысөөндэ хабаадаһан Улаан-Үдын 25-дахи һургуулиин 8-дахи классай һурагша Виталий Губкин табан нааданай һүүлээр 4,5 очко абаад, түрүү һуури эзэлжэ ябана. Тэрэ Н. Мордовской, С. Жеребцова болон бусадые шүүгээ.

Б. Митыпов 4 очкотойгоор хоёрдохи һуури эзэлнэ, гэбэшье нэгэ партинь хойшолуулагданхай. Нёдондо жэл «Буревестник» бүлгэмэй чемпион болоһон Зүүн- Сибириин технологическа институдай студент В. Плеханов удаадахи һууридa гараба. Б. Нагаслаев 2,5 очкотой болонхой.

Илажа гарагша «Буревестник» бүлгэмэй Россиин соведэй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэхэ юм.

О. ШАНДИБАЕВ.

ҮБЭЛЭЙ VII СПАРТАКИАДА

Республикын үбэлэй VII спартакиада баярай оршон байдалда Буряадай АССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадионой елүүр дээрэ нээгдэбэ. Республикын физическэ культура болон спортын комитедэй түрүүлэгшэ Г. Н. Манжуев энэ ехэ мүрысөөе нээхэдээ, иигэжэ хэлэбэ:

— Буряад ороной спортын үбэлэй зүйлнүүд алдарта ёһо заншалнуудтай юм. Олимпийскэ чемпионка Людмила Титовагай, СССР-эй суглуулагдамал командын гэшүүн, уласхоорондын классай спортын мастер Павел Пеговэй алдар солые арьбадхаха гээшэ таанадай, залуу спортсменүүдэй, гол зорилго болоно. Энэ мүрысөөндэ амжалта туйлахыетнай хүсэнэб.

«Локомотив» бүлгэмэй эрхим түрүү спортсменүүд Ирина Кудряшова, Степан Стрекаловский гэгшэд мүрысөөнэй туг үргөө.

Эрхим түрүү спортсменүүд — Буряад ороной суглуулагдамал командын гэшүүд Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда баатарай ухэлөөр унаһан сэрэгшэдтэ бодхоогдоһон хүшөөгэй дэргэдэ венок табиба.

Спортын бүлгэмүүдэй, хүдөөгэй районуудай 12 суглуулагдамал команда мүрысэжэ эхилбэ. Эгээл эрхимэй эрхимүүд февраль һарада Южно-Сахалинск хотодо үнгэргэгдэхэ зонын мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэхэ юм.

Конькигаар урилдаан, биатлон, санын урилдаан, бүмбэгэтэй хоккей спартакиадын программада ороно.

Түрүүшын чемпионууд тодорбо. Зүүн Сибириин технологическа институдай студентнэр Сергей Горшков, Александр Шайдуров биатлоной 10 болон 20 километрэй урилдаанда илажа, спартакиадын чемпионууд болобо.

Санын урилдаанууд шанга тэмсэлдэ үнгэрөө. Дээдэ-Онгостойдо хэдэн зуугаад саналшад сугларһан байна. Багшанарай институдай студент Юрий Фёдоров 30 километрэй урилдаанда эгээл һайн саг харуулаа. Эхэнэрнүүд 5 километртэ урилдаба. «Локомотив» бүлгэмэй түлөөлэгшэ спортын мастерта кандидат Ирина Кудряшова илажа гараа.

4х10 километрэй эстафетэдэ «Буревестник» бүлгэмэй суглуулагдамал команда нэгэдэхи һуури эзэлбэ. А. Деревягин, К. Тугарин, М. Худяков, Ю. Фёдоров гэгшэд энэ илалта шэрээлсээ.

Эхэнэрнүүд 4×5 киломерэй эстафетэдэ хабаадаба. Эндэ мүн лэ студент басагад түрүүлэн фиништэ хүрэжэ ерэһэн байна. В. Олейникова, И. Котенкова, Г. Купцова, Т. Голубева гэгшэд тус командын бүридэлдэ ороһон байна.

«Буревестник» бүлгэмэй спортсменүүд илалта туйлаба. «Трудай» команда — хоёрдохи, «Локомотивай» түлөөлэгшэд гурбадахи һуури эзэлһэн байгаа.

Даб дээрэ хэдэн зүйлөөр үнгэргэгдэһэн мүрысөөнэй дүнгүүдээр «Буревестник» бүлгэмэй суглуулагдамал команда түрүү һуури эзэлжэ ябана.

В. ДЕНИСОВ,
мүрысөөнэй судья.

УНШАГТЫ һонирхохол байхат

ҮЗЭСХЭЛЭН ҺҮМЭ ҮЗЭХЫН ТУЛА

Бирмэдэхи Шведогон гэжэ суута һүмын (XIV — XVIII зуун жэлнүүдэй үедэ) бари дахада, тэрэниие гадаада ба дотоодо талаһаань шэмэглэжэ сэбэлгэдо 25 тонно алта, 100 тонно сагаан мүнгэ болон 2005 зүйлэй бусад үнэтэ шулуун хэрэглэгдэһэн юм.

Үзэсхэлэн байһан, гайхамшаг һүрөөтэй энэ һүмэ хужирлан харахын тула олон тоото аяншалагшад, һүзэгтэй шүүл эндэ саг үргэлжэ ерэжэ байдаг.

АЛТАН БУДДА ХУЛГАЙДА ОРОО

Шри Ланкадахи мэдээжэ томо һүмэнүүдэй нэгэн болохо Катарангала дуганда хоёр залуу хүн ороод, журналистнууд гээшэбди гэжэ бэеэ мэдүүлбэ. Тиин тус дуганые диагша ламада хандажа, эндэ хадагалагдадаг алтаар шүдхагдаһан Буддын фото-зураг буулгахи зүбшөөл эрибэ. Үбгэн лама эдэнэй үгэдэ үнэншөөд, дуганай үүдэ нээжэ үгэбэ ха. Эгээл энэ үедэ «журналистнуудай» нэгэниинь пистолет гаргажа, ламын урдаһаа тодхоод, Буддын алтан дүрсые дээрмэдэн хулгайлжа, хүлеэжэ байһан машинадаа һуугаад талиһан байна.

Алтан Будда найман фунтһаа үлүү шэгнүүртэй байгаа. Тэдэ эндэ гансал үнэ сэнгэдэнь горитомоор бэшэ. Юуб гэхэдэ, олон түмэндэ нангинаар һанагдадаг эртэ урдын урин гартинай бүтээл байһан. Хулгайда абтаһан алтан Буддые бэдэрхын тула саг дариин хэмжээнүүд абтанхай.

ЛЕОПАРДНУУД... ХААНАБ!

Фритауни хотодо (Сьерра-Леонегэй ниислэл) үнинэй ажаһуугшад оршон тойронхи ой соогуур леопардуудай һүрэгүүдэй олоороо ябадагые анхин сагта харадаг байһан юм. Мантан томо «мииsгэйнүүд» хаа ла хотын гудамжада орожо ерээд, хүн зониие айлган мэгдэхээдэг һэн. Тиимэ эдэ ирьяатадые усадхан хюбахын тула үсэд шанга тэмсэл ябуулагдажа, эсэсэй эсэстэ сүм хюдагдаһан байна.

Тэд Фритаунада ажаһуугшад дан эртүүр баярлаһан байгаа. Юуб гэхэдэ, аймшагтай ингуудай үгы болохотой сасуу һармагшануд эндэ айхабтар олоор үдэжэ эхилээд, хүн зоной үрэ-жэмэстэ сад дуудта орожо, хооһоруулан һүйдхэдэг болоо.

Иимэ үзэгдэлэй ушархада, нютагай засаг захиргаанай түлөөлэгшэд хэдэн арбаад леопард худалдажи абаад, тайгадаа табиха гэжэ шиидэбэ. Тиигэжэ байгаалиин хүгжэлтын тэнсүүриие тогтоохо хэмжээн абтаба.

(«Азия и Африка сегодня» журналһаа).

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһан
«Партиин райком ба мэргэжэлтэд» — түрүү бэшэ Онохойн ой модоной промышленна нэгэдэлэй коллективэй социалис уялганууд «КПСС-эй XXVI съездэ — эрхим угтамжа» — мэдээсэлнүүдэй суглуулбари. «Үй бүхэнөө — баян ургасада» мэдээсэлнүүд.

Хоёрдохи хуудаһан ...матическа, арадай хинагшадай хүдэлмэридэ зорюулагдана.

Гурбадахи хуудаһан
«БАМ: хүгжэлтын холын ...раатай программа» — ...най хөөрэлдөөн. «Газар хүдэлэлгэ: тухайлха арга» — Р. Ахметовэй статья. ...лдын саанаһаа. АПН-эй ...териал.

Дүрбэдэхи хуудаһан
«Оюун бэлиг» — М. Ха...тановай статья. Спортын һонин. Мэдээсэлнүүд, соно... холнууд.

Сагай уларил

МҮНӨӨДЭР республика доторнай сэлмэжэ, бүрхэжэ байха. Хойто-Байгалай райондо багаханаар саһан ороно. Һулаханаар һалхилха. 19—24, зарим нютагуудта 14—19 градус хүйтэн байха.

УЛААН-ҮДЭДЭ үүлэтэйшэг байха. Һулаханаар һалхилха. 20—22 градус хүйтэн байха.

ЯНВАРИИН 29—30-най ҮДЭРНҮҮДТЭ сэлмэгшэд байха. Һулаханаар һалхилха. Һүниндөө 33—38, үдэртөө 19—24, зарим нютагуудта 25—30, үдэртөө 14—19 градус хүйтэн болохо гэжэ Улаан-Үдын метеостанци мэдээсэнэ.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — «Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 10.05 — «Хүбүүд, урагшаа!». 10.55 — «Тростинка на ветру». — Телевизионно уран һайханай фильм (2-дохи сери). 12.05 СССР-эй Гүрэнэй академическэ ород хоорой концерт. 12.35 — Шэнэ һонин. 15.25 — Дамжуулгын программа. 15.30 — Шэнэ һонин. 15.40 «Ой тайгын баатарнууд». Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 16.10 — «ПТУ-да ямар мэргэжэлдэ, яажа һургадаг бэ?». Консервнэ ба энергетическэ промышленностиин предприятинуудта хүдэлмэрилэгшэдэй залуу халааниие бэлдэхэ тухай. 16.15 — «Звездочет» — телевизионно журнал.

Улаан-Үдэ. 17.30 — «Саяан» — хүдөөгэй ажалшадта зорюулагдаһан дамжуулга. 18.00 — «Байгал» — программа. 18.30 — «КПСС-эй XXVI съездын делегадууд тухай хөөрөөн». 18.50 — «Наука ба техникэ» — киножурнал.

Москва. 19.00 — «Үймөөн» — мультфильм. 19.15 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэйдэ». 19.30 — «Время» программын почто. 20.05 — Д. Скарлатти. Хүгжэм. 20.30 — Л. И. Брежневэй «Шэнэ газар» гэжэ номоор найруулагдан табигдаһан телевизионно олон серитэй баримтата фильм (1-дэхи сери). 21.30 — «Время». 22.05 — «Киногой һонин» — 22.35 — СССР-эй арадай артистка М. Биешугэй концерт. 23.30 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэйдэ». 23.45 — Хоккейгээр СССР-эй чемпионат. ЦСКА — «Динамо» (Рига). Забһартань — велосипедээр СССР-эй чемпионат.

ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 17.30 — Ба...дэй артистнуудай концерт. 18.00 — «Ород хэлэн». 18.3... «Горнистнууд харюусагты»...

Улаан-Үдэ. 19.00 — «Агитаторнууд ба политинформаторнуудта туһаламжа». 19.20 — Соносхолнууд. 19.3... — «СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй шанда хүртэгшэд». Киноочерк. 19.50 — «Бидэнэр БАМ баринабди». Шэтын телевидениин студиин дамжуулга.

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. ЛЕНИНА, 35, редактор—2-54-54, приемная —2-54-93, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-60-91, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства —2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, информации—2-34-05, перевод—2-54-93, писем и селькоров —2-67-81, корректорская—2-35-95, машинное бюро—2-57-63, фотолаборатория—2-33-61, отдел объявлений—2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств полиграфии и книжной торговли.
Н-04322. Заказ № 23. Индекс 5901.